

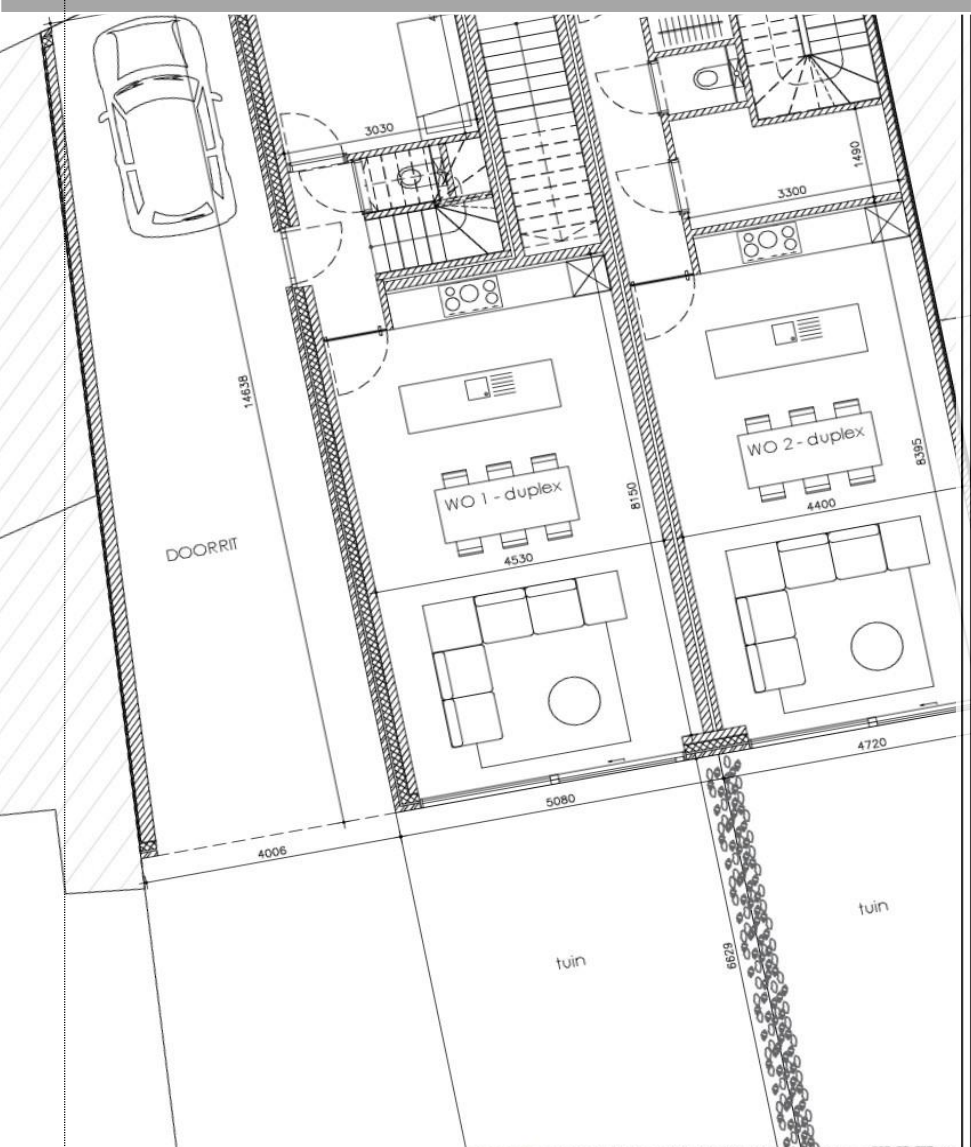
ADEDE
SEARCH & RECOVERY

2017

ARCHEOLOGIENTOTA

Raas van Gaverestraat te Gent (Oost-Vlaanderen)

ADEDE Archeologisch Rapport 235

VERLEYSEN AARON

ADEDE ARCHEOLOGISCH RAPPORT 235

Archeologienota Raas van Gaverestraat te (Oost- Vlaanderen).

VERLEYSEN AARON

Colofon

Uitgever	ADEDE bvba
Jaar van uitgave	2017
Plaats van uitgave	Gent
Redactie	Simon Claeys & David Janssens
ISSN	2033-6810

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van ADEDE bvba. ADEDE bvba aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele fouten voortvloeiend uit diens adviezen.

Inhoudsopgave

1	Administratieve fiche	- 5 -
2	Bureauonderzoek	- 10 -
2.1	Archeologische voorkennis	- 10 -
2.2	Aanleiding van het onderzoek.....	- 10 -
2.3	Doel van het onderzoek	- 10 -
2.4	Huidige situatie projectgebied	- 11 -
2.5	Beschrijving geplande werken.....	- 11 -
2.6	Randvoorwaarden	- 12 -
2.7	Werkwijze	- 12 -
3	Assessmentrapport.....	- 16 -
3.1	Landschappelijke situering van het onderzoeksgebied.....	- 16 -
3.2	Geo(morfo)logische en bodemkundige situering van het onderzoeksgebied	- 19 -
3.2.1	Tertiair geologisch	- 19 -
3.2.2	Quartaair geologisch	- 20 -
3.2.3	Bodem	- 21 -
3.2.3.1	Bodemtypekaart.....	- 21 -
3.2.3.2	Potentiële bodemerosie	- 22 -
3.2.3.3	Erosiegevoeligheid.....	- 23 -
3.2.3.4	Landgebruik	- 24 -
3.2.3.5	Gewestplan.....	- 25 -
3.3	Historische situering van het onderzoeksgebied	- 27 -
3.3.1	Algemene historische situering	- 27 -
3.3.2	Historisch kaartmateriaal	- 31 -
3.3.2.1	Deventer-kaarten (1559).....	- 31 -
3.3.2.2	Braun (1572).....	- 32 -
3.3.2.3	Guicciardi (1612)	- 33 -
3.3.2.4	Hondius en De Wit (1641)	- 34 -
3.3.2.5	Plan de Gand (1678)	- 35 -
3.3.2.6	Covens & Mortier (1709).....	- 36 -
3.3.2.7	Malfeson (1755)	- 37 -

3.3.2.8	Kaart van Ferraris (1771 – 1778)	- 38 -
3.3.2.9	Roothaese & Kierdorff (1825)	- 39 -
3.3.2.10	Topografische kaart van Vandermaelen (1846 – 1854)	- 40 -
3.3.2.11	Kaart van Gent (1903-1922)	- 41 -
3.3.3	Orthofoto's	- 42 -
3.3.3.1	Orthofoto 1971.....	- 42 -
3.3.3.2	Orthofoto 1979-1990	- 43 -
3.3.3.3	Orthofoto 2000-2003	- 44 -
3.4	Archeologische situering van het projectgebied.....	- 45 -
4	Besluit	- 49 -
4.1	Archeologische waardering.....	- 49 -
4.2	Onderzoeksvragen.....	- 50 -
4.3	Besluit gespecialiseerd publiek	- 51 -
4.4	Besluit breed publiek.....	- 52 -
5	Bibliografie.....	- 54 -
6	Lijst van plannen.....	- 56 -
7	Lijst van figuren	- 58 -

1 Administratieve fiche

Projectcode	2017/1155
Site	Raas Van Gaverestraat
Projectsigle ADEDE	GEN-RAA
Ligging	Raas Van Gaverestraat 99-101, Gent
Bounding Box	Punt 1 (NO): X: 103580.106 m Y: 193634.312 3 Punt 2 (ZW): X: 103540.551 m Y: 193583.776 m
Topografische kaart	Zie plannr. 1
Kadaster	Gent, 6 ^e Afd., Sectie F, nrs. 528/G/2 en 492/E Zie plannummer 3
Soort onderzoek	Bureauonderzoek
Aard van de vervolgwerven	Afbraak huidige bebouwing en nieuwbouw meergezinswoning.
Uitvoerder	ADEDE bvba
Erkenningsnummer ADEDE bvba	2015/00058
Erkend archeoloog	Simon Claeys 201700184 Alexander Cattrysse 2017/00187
Tijdelijke bewaarplaats archief	ADEDE bvba
Bibliografische referentie	Verleysen A., 2017, Archeologienota Raas Van Gaverestraat te Gent (Oost-Vlaanderen), ADEDE Archeologisch Rapport 235, Gent.
Grootte projectgebied	Ca. 842 m ²
Periode uitvoering	September 2017
Themen thesaurus Onroerend Erfgoed	Archeologienota, Bureauonderzoek
Verstoorde zones	Bebouwing, verharding. Zie plannr. 4

ADEDE
SEARCH & RECOVERY

GENT-RAAS VAN GAVERESTRAAT

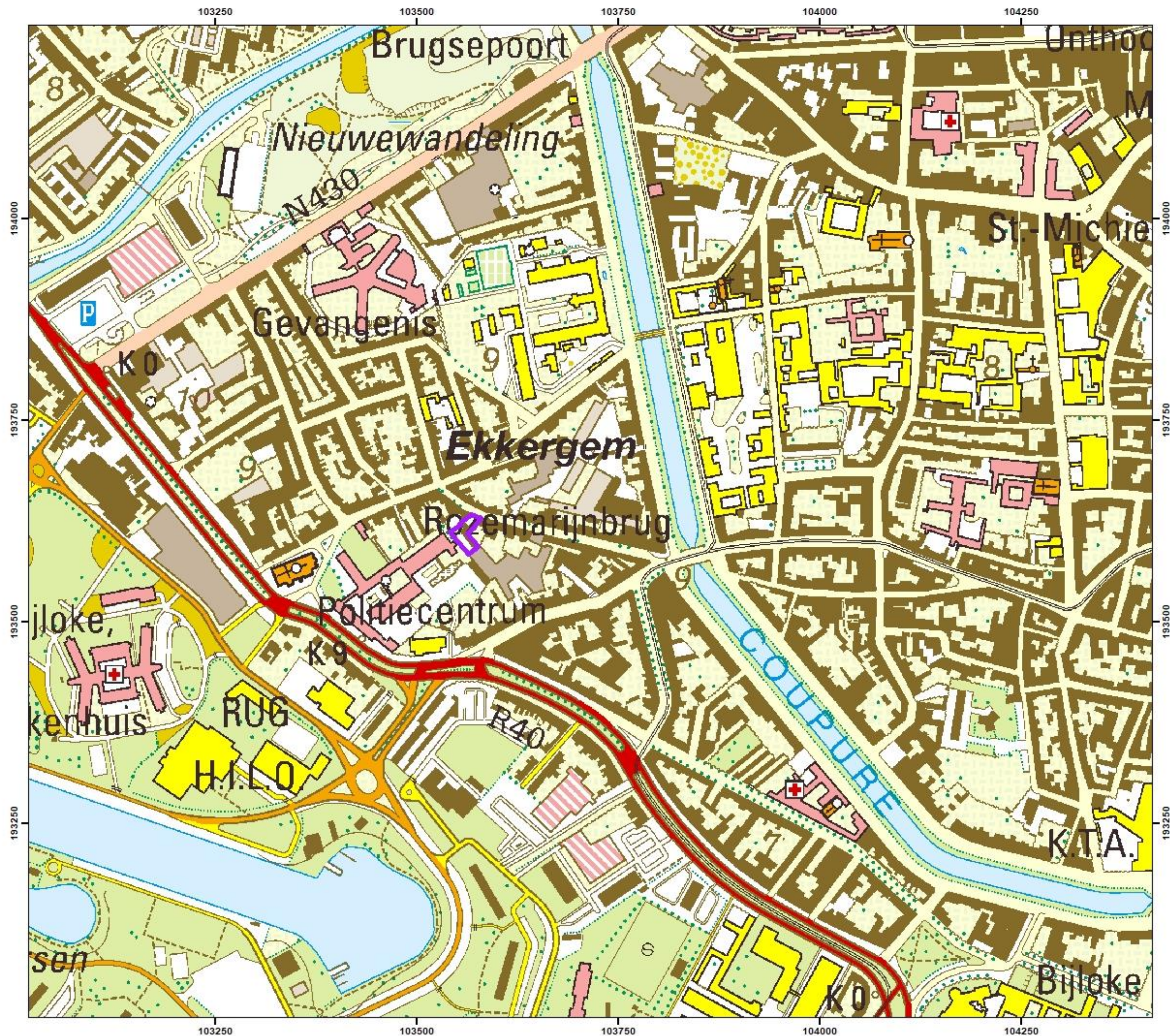
Plannr. 1
Topografische kaart

2017/155 13/09/2017

© AGIV

Legende

 Projectgebied

ADEDE
SEARCH & RECOVERY

GENT-RAAS VAN GAVERESTRAAT

Plannr. 2
Orthofoto 2016

2017I155 13/09/2017

© AGIV

Legende

 Projectgebied

0 25
Meter

ADEDE
SEARCH & RECOVERY

GENT-RAAS VAN GAVERESTRAAT

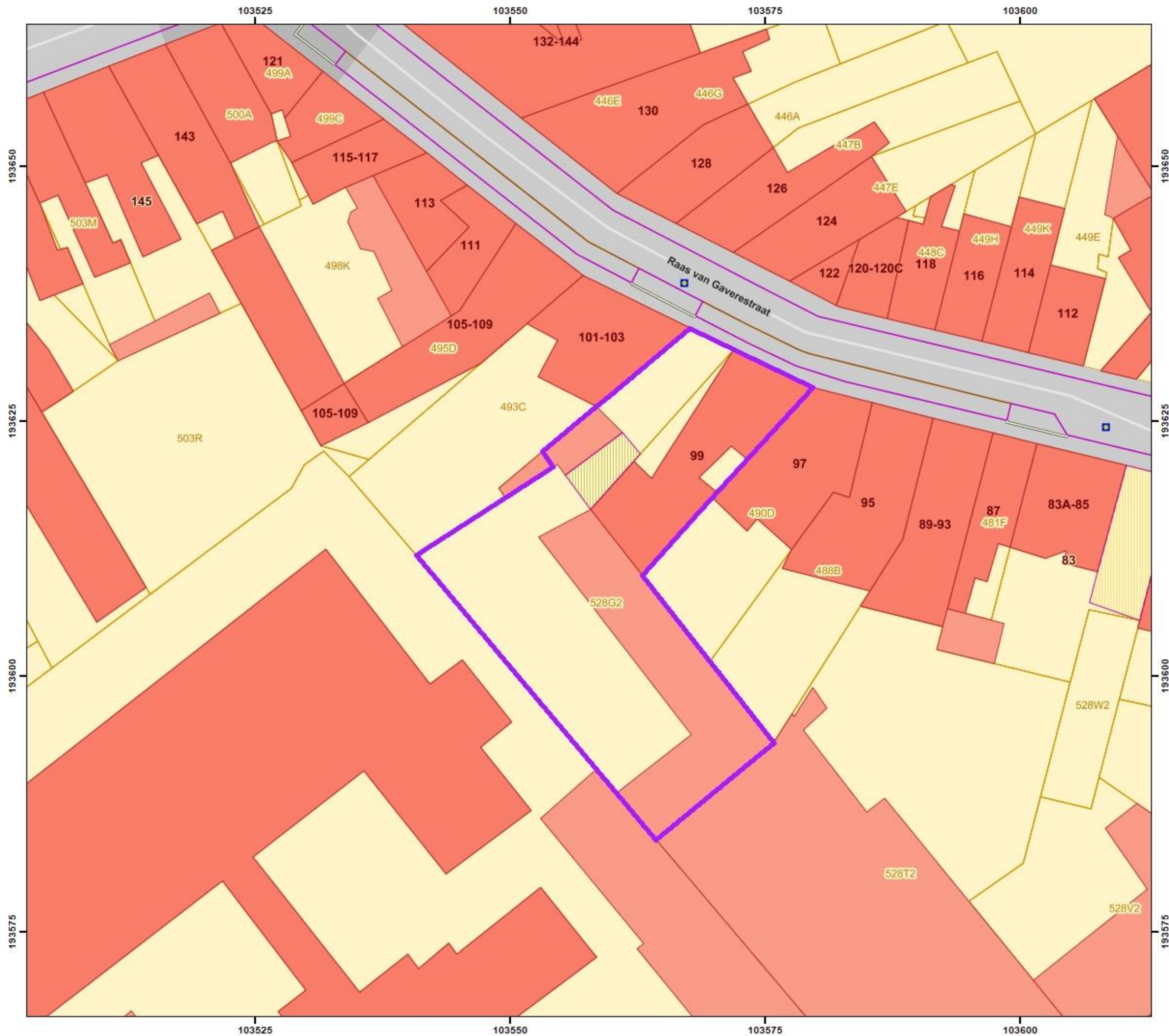
Plannr. 3
GRB-kaart (kadaster)

2017I155 13/09/2017

© AGIV

Legende

 Projectgebied

ADEDE
SEARCH & RECOVERY

GENT-RAAS VAN GAVERESTRAAT

Plannr. 4
Verstoorde Zones

20171155 13/09/2017

© AGIV

Legende

- Projectgebied
- Bebouwing
- Verharding

0 20
Meter

2 Bureauonderzoek

2.1 Archeologische voorkennis

Binnen de contouren van het projectgebied werd nog geen voorgaand archeologisch onderzoek met ingreep in de bodem uitgevoerd. In de omgeving van het projectgebied werden wel reeds enkele dergelijke onderzoeken uitgevoerd. Deze werden opgenomen als melding in de Centraal Archeologische Inventaris (CAI). Hierbinnen zijn in de omgeving van het projectgebied ook enkele cartografische indicatoren naar mogelijk archeologisch interessante plaatsen opgenomen. Deze worden verder toegelicht in '§3.4 Archeologische situering van het projectgebied'.

2.2 Aanleiding van het onderzoek

De archeologienota werd opgemaakt naar aanleiding van een geplande stedenbouwkundige vergunningsaanvraag voor een ingreep gesitueerd in een vastgestelde archeologische zone, waarbij de totale oppervlakte van de ingreep in de bodem 100m² of meer beslaat en de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de aanvraag betrekking heeft 300m² of meer bedraagt. De initiatiefnemer is daarom verplicht een bekrachtigde archeologienota toe te voegen aan de vergunningsaanvraag.

2.3 Doel van het onderzoek

Deze archeologische nota heeft tot doel om door middel van de bestaande archeologische, geografische, geologische, en historische bronnen de mogelijkheid tot het aantreffen van archeologisch waardevolle sites binnen het projectgebied te onderzoeken. Aan de hand van de verzamelde informatie wordt vervolgens een programma van maatregelen opgesteld met het doel de archeologische kennis te bewaren voor de volgende generaties.

Volgende onderzoeksvragen worden in deze archeologienota behandeld:

- Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het onderzoeksgebied?
- Zijn er archeologische sites met relevante cultuurhistorische waarde gekend op of in de omgeving van het onderzoeksgebied?
- Hoe evolueerde het historisch landgebruik van het onderzoeksgebied?
- Hoe evolueerde de historische bebouwing van het onderzoeksgebied?

- Wat is de potentiële impact van de geplande werken op het cultuurhistorisch en archeologisch erfgoed?

2.4 Huidige situatie projectgebied

Het projectgebied is gelegen aan de Raas van Gaverestraat 99, binnen de wijk Ekkergerm. De Raas van Gaverestraat komt in het oosten uit op de Papegaaistraat en Coupure en in het noordwesten op de Ekkergermstraat. Rondom het projectgebied bevinden zich enkel residentiële gebouwen in de vorm van rijhuizen. Het te onderzoeken gebied bestaat uit twee rijhuizen, bestaande uit drie verdiepen tegen de straatkant (noordoostelijk deel van het onderzoeksgebied), met een verharde doorgang naar enkele garageboxen gelegen achteraan het gebied. De rijhuizen beslaan een oppervlakte van ca. 210 m², de verharding naar de garageboxen neemt ca. 108m² in beslag. De garageboxen zelf hebben een oppervlakte van ca. 224 m². De verbindingsweg tussen de straatkant en de garageboxen is eveneens een klein stuk overkoepeld (ca. 24 m²).

Voor een inplantingsplan van de bestaande toestand wordt verwezen naar plannr. 5.

2.5 Beschrijving geplande werken

De huidige bebouwing, betreffende de twee rijhuizen, zal volledig worden gesloopt en verwijderd, waarna op nieuwe woningen gebouwd zullen worden. Het voorontwerp toont een situatie waarbij binnen het onderzoeksgebied 2 duplex- en 2 triplexwoningen gebouwd worden. De nieuwe bebouwing neemt ca. 160 m² in beslag. Achteraan de woningen worden twee tuinen aangelegd, met een gecombineerde oppervlakte van 68 m², de tuinen worden van elkaar gescheiden door een haag. Achter de tuinen is de zone met de garageboxen gelegen, dit gedeelte van het projectgebied heeft een oppervlakte van 547 m² en blijft onverstoord, de garageboxen zelf nemen ca. 220 m² in beslag. Er wordt geen kelder voorzien maar er worden echter wel sleuven uitgegraven voor de fundering en riolering. De sleuven worden gegraven tot op vorstvrije diepte, zijnde minimaal 80cm; daarnaast wordt er een funderingsplaat uitgegraven op volle grond (ca. 30 cm onder het maaiveld). Ten westen van de bebouwing wordt eveneens een verharde doorrit voorzien van ca. 70m², langs de meest westelijke grens van het projectgebied wordt tevens een draagmuur ingepland ter ondersteuning van het overbouwen van de verharde doorrit. De verharding neemt 70m² in beslag.

Voor een inplantingsplan van de ontworpen toestand wordt verwezen naar plannr. 6.

2.6 Randvoorwaarden

Aangezien er nog bebouwing en verharding aanwezig is binnen het projectgebied, kan het vooronderzoek met ingreep in de bodem enkel worden uitgevoerd in uitgesteld traject. Nadat een stedenbouwkundige vergunning wordt bekomen dient de huidige bebouwing en verharding te worden gesloopt en verwijderd. Het slopen van de huidige bebouwing mag in geen geval dieper reiken dan het maaiveld.

2.7 Werkwijze

Dit bureauonderzoek heeft tot doel de aanwezigheid en de bewaringstoestand van de archeologische resten binnen het projectgebied in te schatten, alsook de impact van de geplande werken op het aanwezige archeologische erfgoed. Op basis van de verworven kennis kunnen concrete aanbevelingen geformuleerd worden voor een eventuele verder prospectie-/opgravingsstrategie. De archeologische verwachting van het projectgebied wordt gebaseerd op gekende geologische, landschappelijke, archeologische, historische en geografische bronnen. Hiervoor wordt beroep gedaan op gekende literatuur, de Centraal Archeologische Inventaris, het Geoportaal van Onroerend Erfgoed en de Databank Ondergrond Vlaanderen. Dit alles wordt vervolgens samengelegd met topografische kaarten, recente luchtfoto's, kadasterkaarten en plannen van de gekende/geplande toestand.

Overzicht geconsulteerde kaarten:

- Onderzoeksgebied:
 - Inplantingsplan huidige toestand
 - Inplantingsplan geplande toestand
 - Doorsnede bestaande toestand
 - Doorsnede nieuwe toestand
- Geografische/geo (morfo)logische en bodemkundige situering:
 - Topografische kaart
 - Orthofoto
 - Kadasterkaart
 - Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II
 - Tertiair geologische kaart
 - Quartair geologische kaart
 - Bodemtypekaart
 - Potentiële bodemerosiekaart
 - Erosiegevoeligheidskaart

- Bodemgebruiksbestand
- Gewestplan
- Historische situering:
 - Kaart van Deventer, 1559
 - Kaart van Braun, 1572
 - Kaart van Guicciardini, 1612
 - Kaart van Hondius, 1649
 - Plan de Gand, 1678
 - Kaart van Covens en Mortier, 1708
 - Kaart van Malfeson, 1756
 - Kaart van Ferraris, 1777
 - Kaart van Roothaese & Kierdorf, 1825
 - Kaart van Saurel, 1841
 - Kaart van Vandermaelen, 1846-1854
 - Kaart van Gent, 1903-1922
 - Luchtfoto's
- Archeologische situering:
 - Geoportaal Centraal Archeologische Inventaris
 - Inventaris Onroerend Erfgoed

 ADEDE
SEARCH & RECOVERY

GENT-RAAS VAN GAVERESTRAAT

Plannr. 5
Bestaande toestand

20171155 13/09/2017

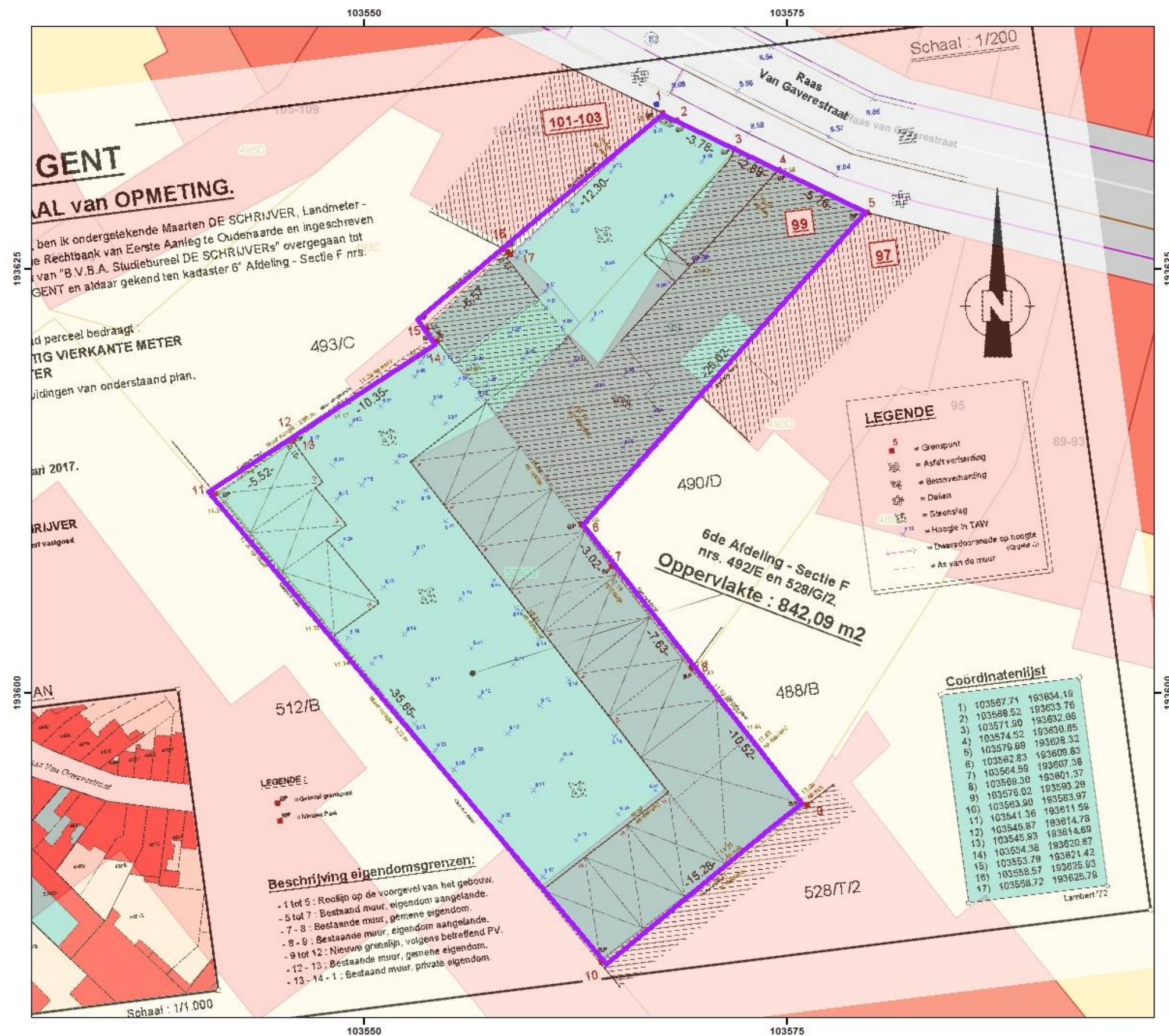
© AGIV

Legende

 Projectgebied

 N

0 10
Meter

ADEDE
SEARCH & RECOVERY

GENT-RAAS VAN GAVERESTRAAT

Plannr. 6
Geplande toestand

20171155 13/09/2017

© AGIV

Legende

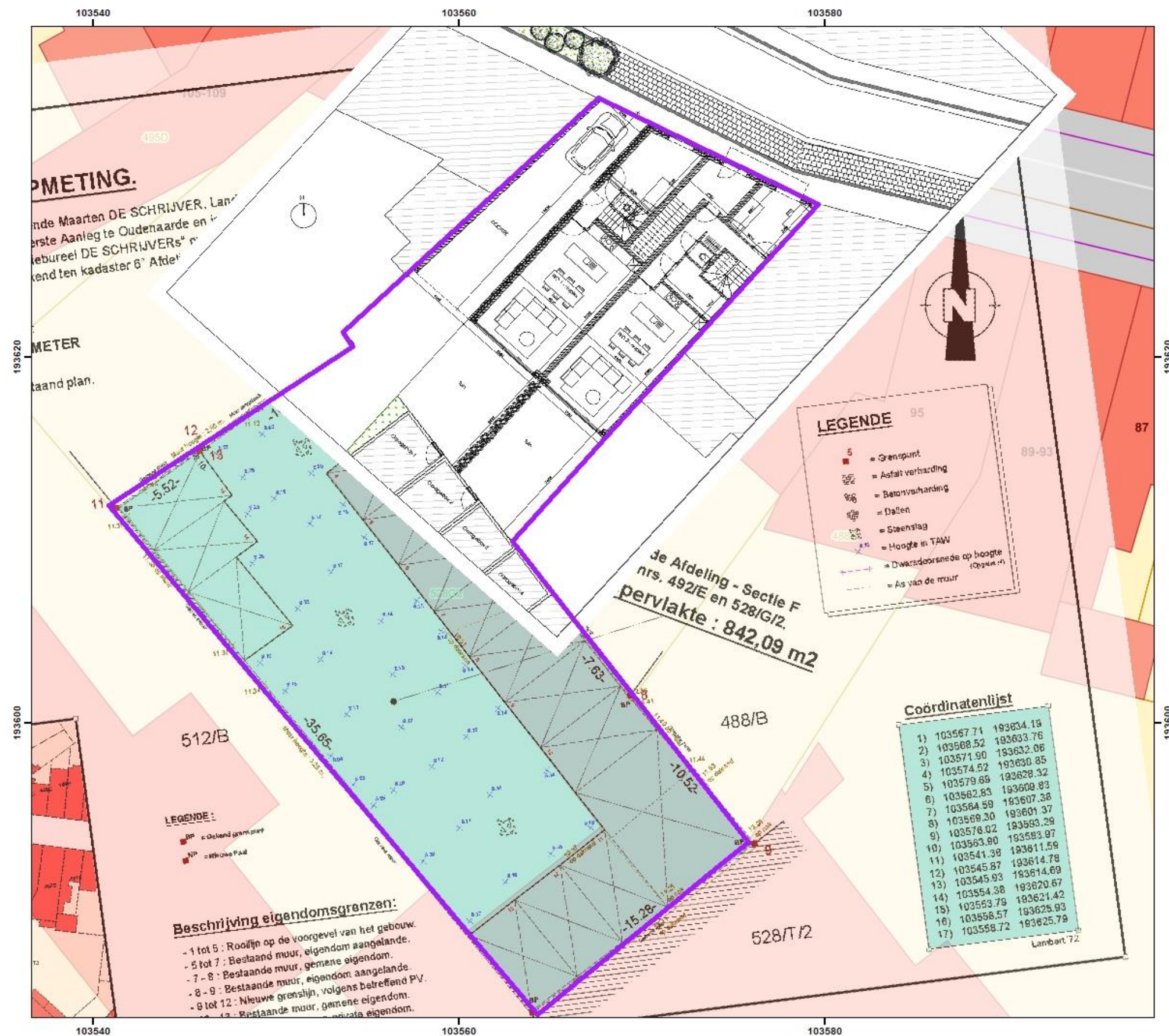
Projectgebied

N

0 10

Meter

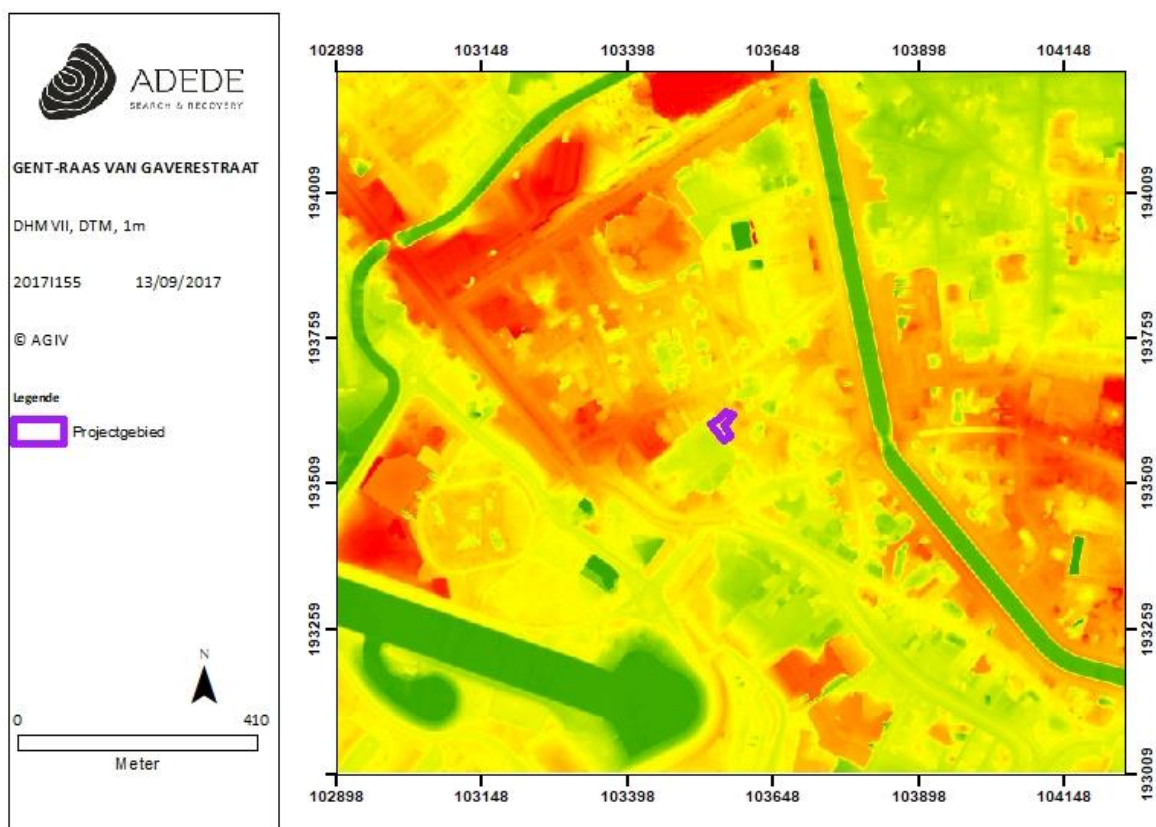
3 Assessmentrapport

3.1 Landschappelijke situering van het onderzoeksgebied

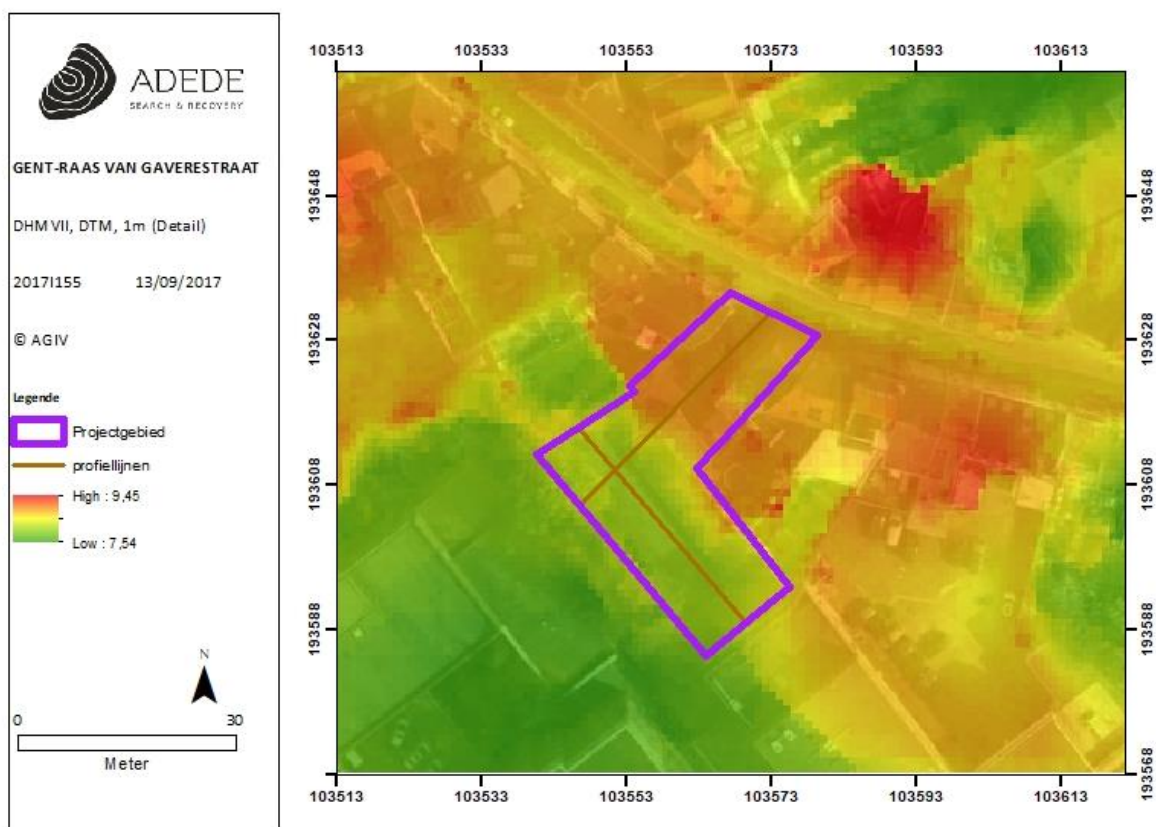
Gent maakt deel uit van de noordelijke laagvlakte van België, die nergens hoger reikt dan 50m en, op wat zachte glooiingen na, zo goed als biljartvlak is. De stad dankt haar ontstaan aan de nabijgelegen samenvloeiing van de Leie en de Schelde, die zorgde voor economisch gunstige omstandigheden. De valleien van deze twee rivieren wisselen af met zandige opstuwingen, die zelden hoger dan 15m boven de zeespiegel reiken. De hoogste opstuwing is de Blandijnberg, met een hoogte van +29,1m TAW. Deze heuvel vormt samen met de rondom liggende dalbodem grosso modo de twee hoofdelementen waaruit de Gentse binnenstad bestaat.

De Blandijnberg heeft een langwerpige noord – zuid georiënteerde vorm en is langs weerszijden omgeven door meanders van de Leie en Schelde. De drassige vallei ten noorden van de Blandijnberg heeft doorheen de tijd een erg veranderlijk karakter gekend. Ze werd op verschillende plaatsen doorsneden door de vele vertakkingen van de beide rivieren die, vanaf het moment dat de mens zich begon te vestigen in het gebied, werden aangevuld met tal van kunstmatige grachten.

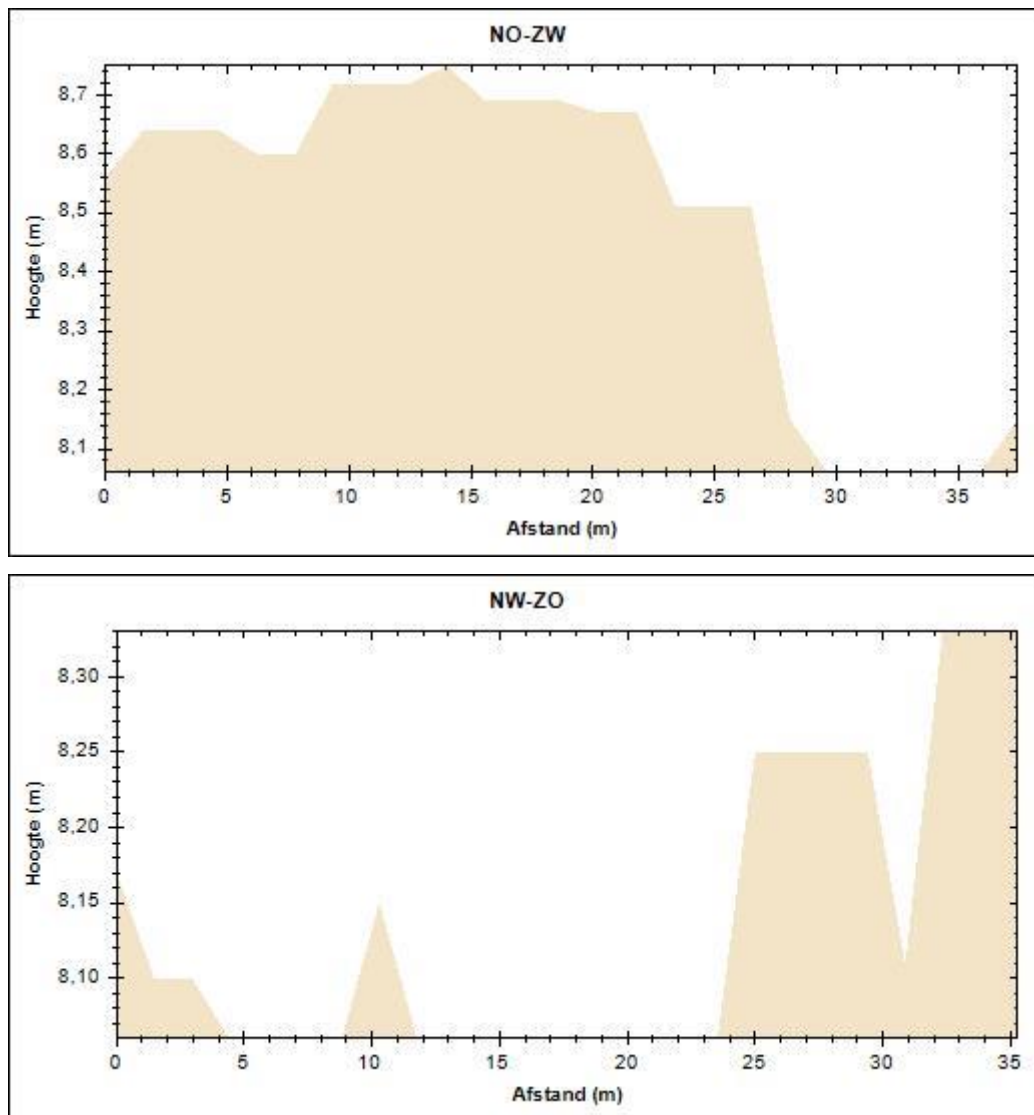
Het onderzoeksgebied langs de Raas van Gaverestraat, situeert zich in het westen van het Gentse stadscentrum, in de historische kern tussen de eerste en tweede Gentse stadsomwalling. Het projectgebied ligt op een hoogte van circa 8m TAW. De afgevlakte hoogteprofielen schetsen een niet natuurlijke situatie, waarbij een ingreep in de bodem ter hoogte van de straatkant kan vermoed worden.

Figuur 1. Situering van het projectgebied op het DHMVII, digitaal terreinmodel 1m.

Figuur 2. Situering van het projectgebied op het DHMVII, digitaal terreinmodel 1m (detail).

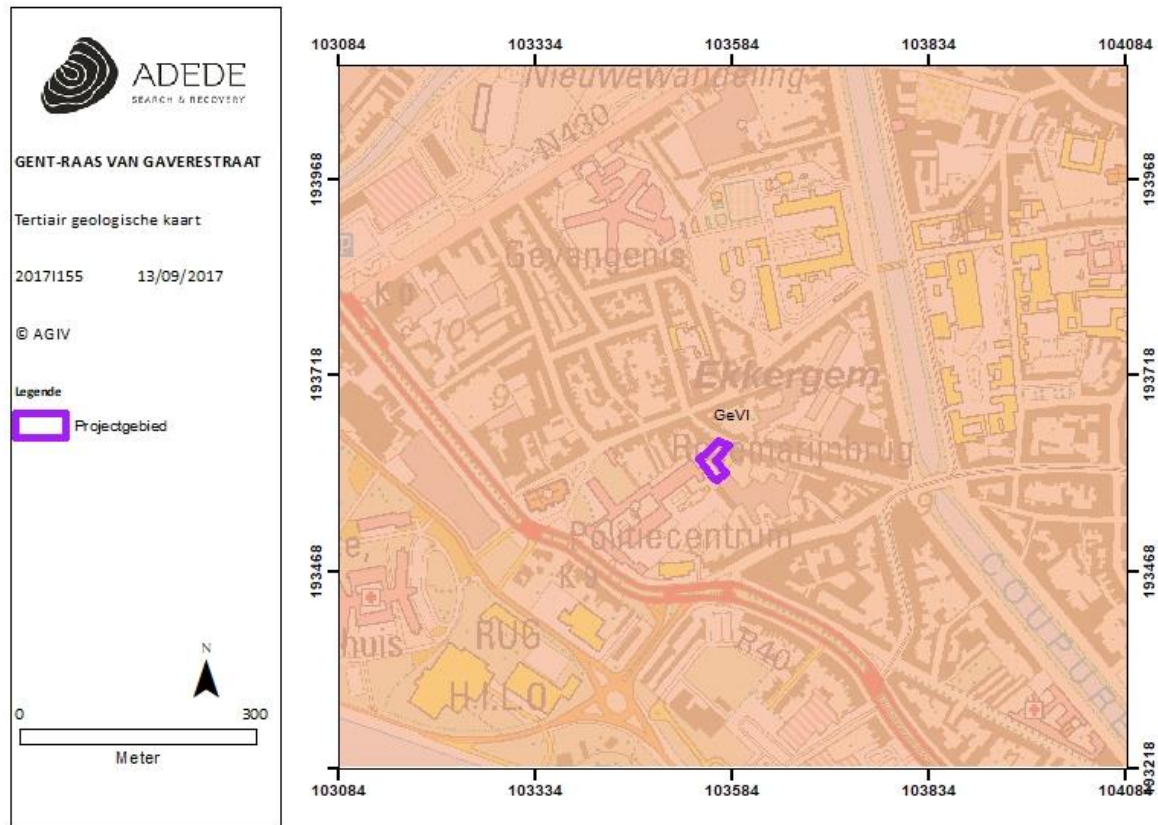
Figuur 3. Hoogteprofielen van het projectgebied.

3.2 Geo(morfo)logische en bodemkundige situering van het onderzoeksgebied

3.2.1 Tertiair geologisch

De Tertiair geologische kaart (1:50.000) geeft de lithologie van de afzettingen onder de Quartaire afzettingen weer. De top van het Tertiaire niveau ligt tussen de -5m en -10m TAW. Op de tertiair geologische kaart is te zien dat net onder de quadaire afzettingen de Formatie van Gentbrugge gelegen is, meer bepaald het **Lid van Vlierzele** (GeVI). De formatie maakt deel uit van de Ieper Groep en dagzoomt in Oost- en West-Vlaanderen. De maximale dikte is 50m en wordt enkel bereikt in het Noorden van België. De sedimenten, bestaande uit klei- silt- en zandlagen werden afgezet in de zee

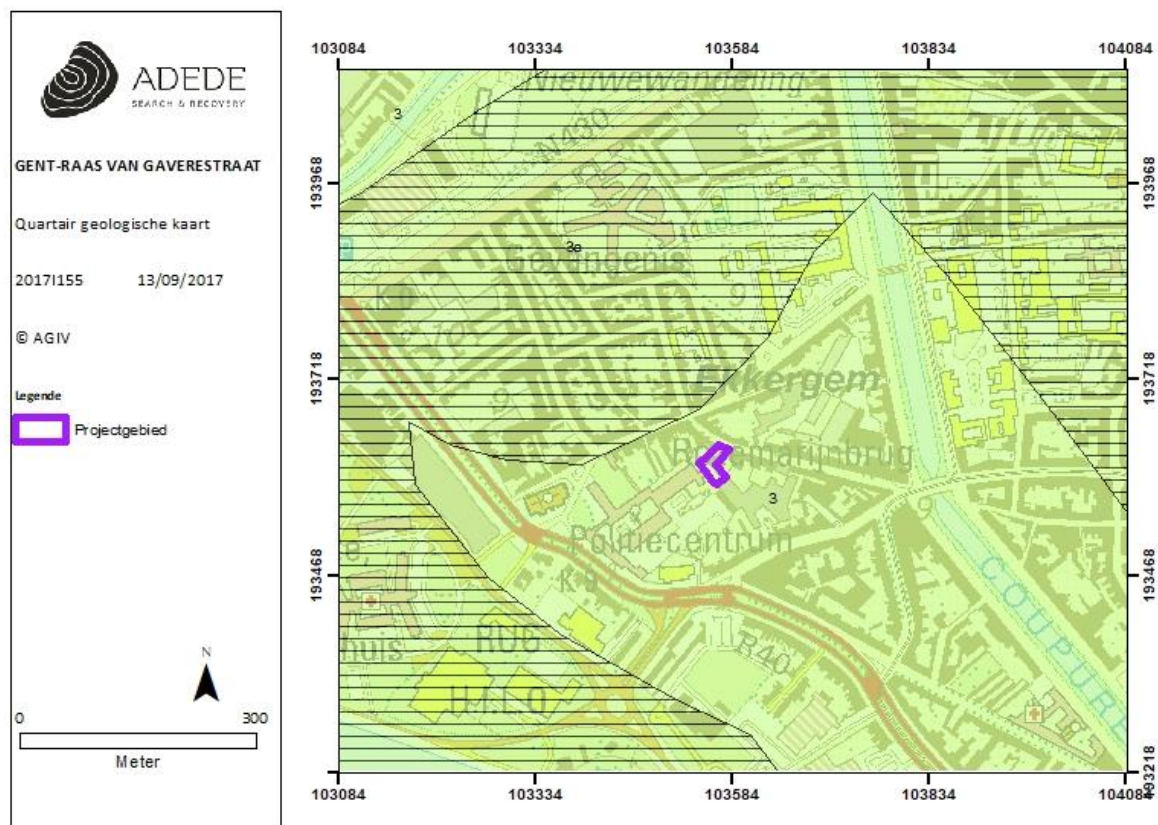
die het noorden van België bedekte in het Ypresiaan (Vroeg-Eoceen). Tevens worden deze sedimenten gekenmerkt door zeldzame macrofossielen. De Formatie van Gentbrugge omvat drie leden.

Figuur 4. Situering van het projectgebied op de tertiair geologische kaart.

3.2.2 Quartair geologisch

De quartair geologische kaart (1:200.000) geeft aan dat in het plangebied geen Holocene en/of Tardiglaciale fluviatiele afzettingen bovenop de pleistocene sequentie aanwezig zijn. De afzettingen in het studiegebied behoren tot **type 3**. Het gaat om fluviatiele afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen). Deze sedimenten worden gevolgd door eolische afzettingen (zand tot silt) van het Laat-Pleistoceen, mogelijks Vroeg-Holocene en/of hellingsafzettingen van het quartair. Het betreft zand tot zandleem, te wijten aan de noordelijke ligging van het onderzoeksgebied binnen Vlaanderen. Tenslotte komen er nog fluviatiele afzettingen voor, zowel organochemisch en perimarien, daterend van het Holocene of mogelijks Tardiglaciaal.

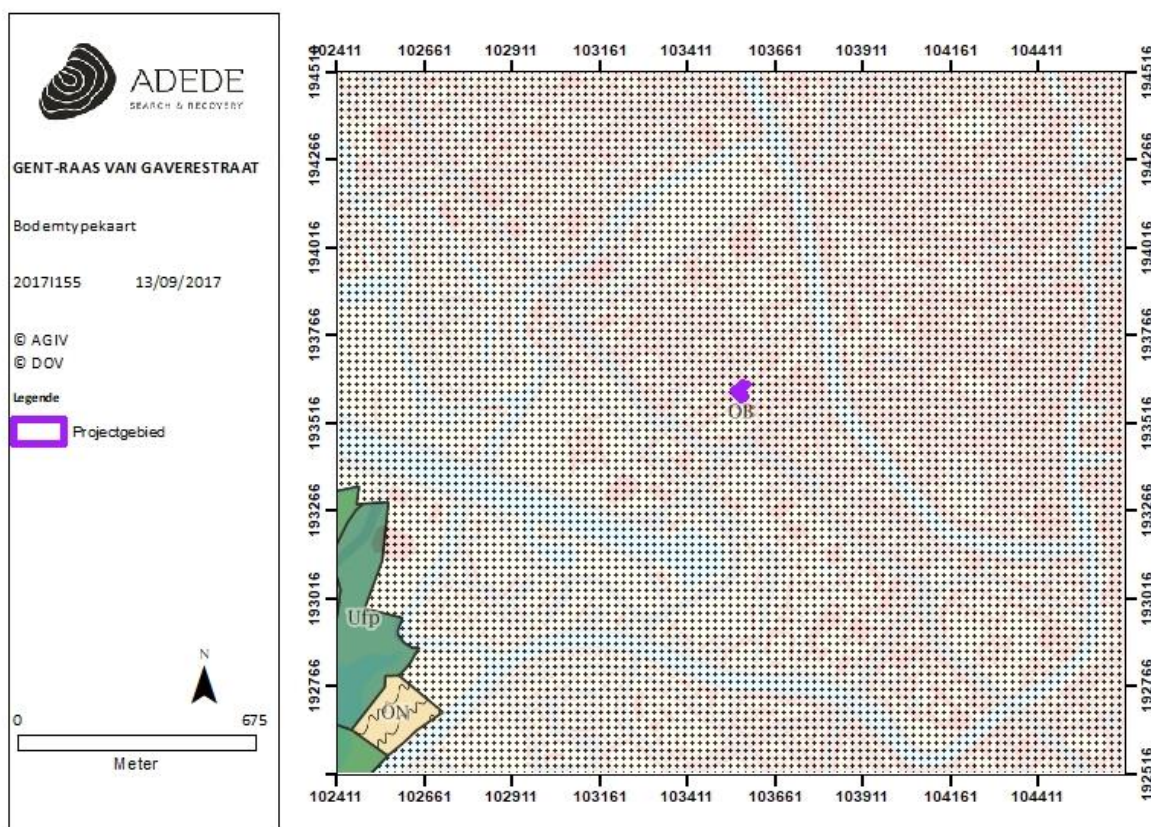
Figuur 5. Situering van het projectgebied op de quartair geologische kaart.

3.2.3 Bodem

In dit hoofdstuk worden achtereenvolgens de bodemtypekaart, potentiële bodemerosiekaart, erosiegevoeligheidskaart en het bodemgebruiksbestand besproken.

3.2.3.1 Bodemtypekaart

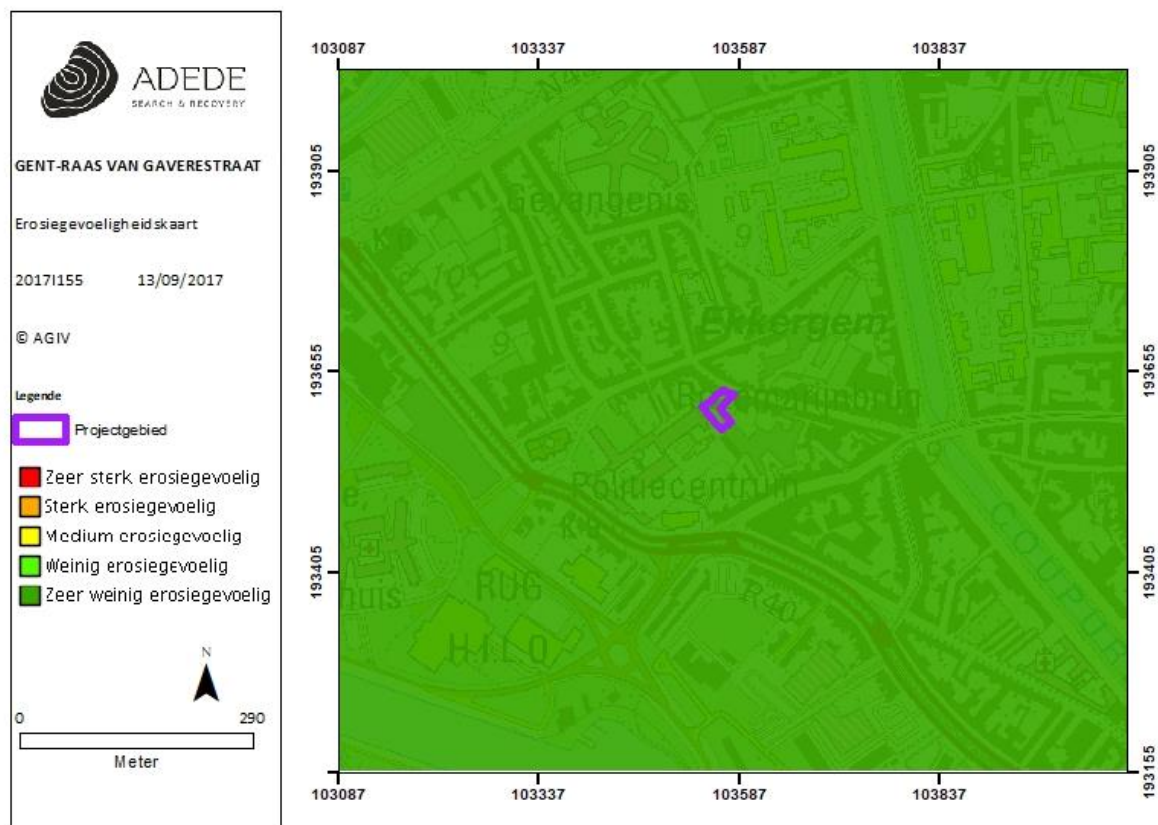
Op de bodemtypekaart staat het projectgebied volledig ingekleurd als OB, wat overeenkomt met bodems die ingrijpend veranderd zijn door de mens. Deze bodems weerspiegelen niet het originele bodemprofiel. Binnen een straal van 500m komen geen andere bodemtypes voor.

Figuur 6. Situering van het projectgebied op de bodemtypekaart.

3.2.3.2 Potentiële bodemerosie

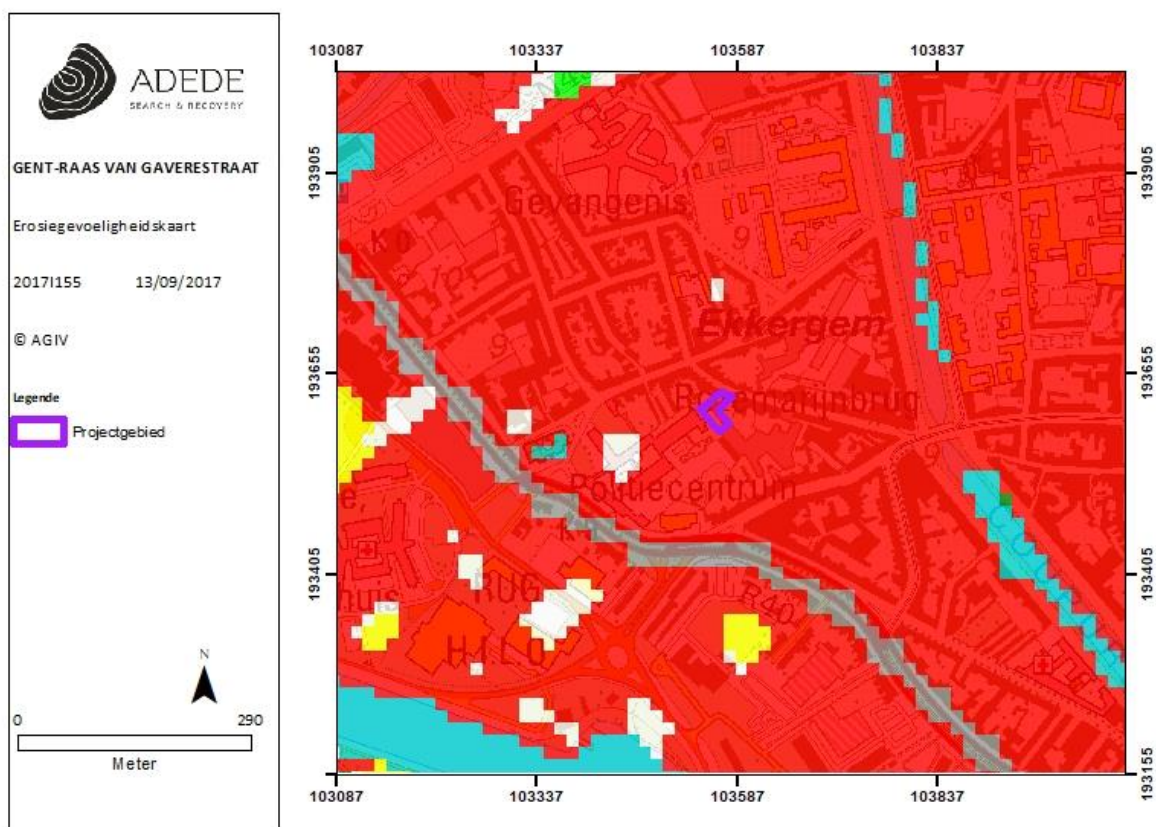
Over het projectgebied is op de potentiële bodemerosiekaart geen info beschikbaar.

Figuur 8. Situering van het projectgebied op de erosiegevoeligheidskaart.

3.2.3.4 Landgebruik

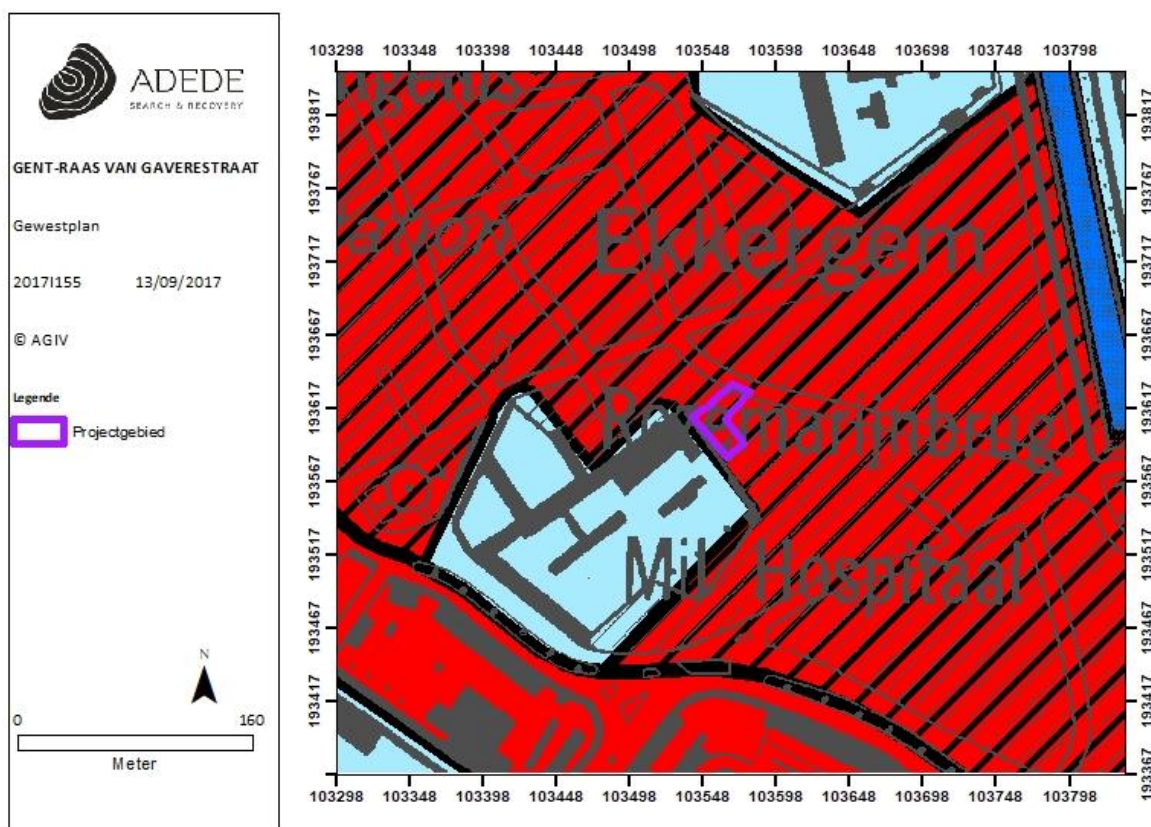
Op het bodemgebruiksbestand uit 2001 wordt het gebied weergegeven als woongebied bestemd voor andere bebouwing. Het grootste deel van het gebied wordt dus bedekt door structuren. Het betreft gebouwen, wegen en artificiële oppervlakten met groene oppervlakten en open bodem, tussen de 30 – 80% is verhard.

Figuur 9. Situering van het projectgebied op het bodengebruiksbestand.

3.2.3.5 Gewestplan

Het onderzoeksgebied is gelokaliseerd in een zone die bestemd is als woongebied met culturele, historische en/of esthetische waarde.

Figuur 10. Situering van het projectgebied op het gewestplan.

3.3 Historische situering van het onderzoeksgebied

3.3.1 Algemene historische situering

Het ontstaan van de stad Gent is geen eenvoudig verhaal. Lange tijd werd Sint-Amandus aanzien als de stichter van de stad, maar recent archeologisch onderzoek heeft uitgewezen dat de Gentse ontstaansgeschiedenis veel verder teruggaat dan Amandus. Opgravingen toonden aan dat in de Romeinse tijd al een vicus aanwezig was ter hoogte van de samenvloeiing van de Leie en de Schelde. De naam van die vicus was vermoedelijk Ganda, wat 'samenvloeiing' zou betekenen in het Keltisch¹. Het is op die plaats dat Amandus begin van de 7^e eeuw de Sint-Baafsabdij zou stichten. De Abdij had in het begin ook de naam Ganda. Na 650 stichtte Amandus nog een tweede klooster, Blandinium genaamd (de later Sint-Pietersabdij), ter hoogte van de Blandijnberg. Onafhankelijk van deze twee kloosterdomeinen ontwikkelde zich in de buurt van de Zandberg, vermoedelijk eveneens in de zevende eeuw, een agrarische nederzetting, die in de negende eeuw zou uitgroeien tot een portus met handelsactiviteit, genaamd Gandavum².

De verschillende campagnes van de Vikingen waren echter nefast voor de ontwikkeling van de vroege bewoningskernen. De twee kloosters werden platgebrand en vermoedelijk werd ook Gandavum vernield. Nadat de Vikingen definitief verdreven werden, trok Boudewijn II van Vlaanderen een graaflijk castrum (het latere Gravensteen) op aan het zuidelijke deel van een toenmalig eiland dat gevormd werd door de Leie in het zuid en zuidoosten, de Lieve ten westen, de Leertouwers- of Plottersgracht ten noorden en noordwesten en de Schipgracht ten noordoosten³. Op de rest van het eiland, waar men vandaag Oudburg vindt, ontstond al snel een civiele nederzetting of burgus in de schaduw van het castrum. Een nieuwe Portus ontstond aan beide zijden van de Leie ter hoogte van de Gras- en Korenlei en de Groenemarkt. Ook de oude Portus op de Zandberg kende een heropleving. Beide bewoningskernen zouden in de loop van de 10^e eeuw langsheen het traject van de Hoogpoort naar elkaar toegroeien. In de tiende eeuw werd eveneens beide kloosters met steun van de Graven van Vlaanderen opnieuw heropgebouwd. Er werd een overste aan het hoofd geplaatst, waardoor het vanaf nu abdijen betrof. Rond de abdijen ontstonden nieuwe kernen van bewoning⁴.

In de late 10^e eeuw werd de eerste omwalling reeds overschreden en ontplooidde de oorspronkelijke handelsnederzetting zich in westelijke richting tot over de Leie, een uitbreiding die het gevolg was van zowel economische als demografische groei. De onregelmatige vorm van de Gentse binnenstad (ook wel de Kuip genoemd) is een weerspiegeling van de grachtengordel van omstreeks 1100, waarbij delen

¹ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/121063>

² Declercq W., 1997. *Ganda & Blandinium. De Gentse Abdijen van Sint-Pieters en Sint-Baafs, Gent*.

³ https://nl.wikipedia.org/wiki/Boudewijn_II_van_Vlaanderen

⁴ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/121063>

van de Schelde en de Leie werden aangevuld met gegraven grachten⁵. Langzamerhand verplaatsten de handels- en havenactiviteiten zich van de Schelde naar de Leie: de binnenhaven ontwikkelde zich aldus vanaf de 13^e eeuw⁶. Tegen het einde van de 14^e eeuw had de inmiddels derde Gentse stadsomwalling een omtrek bereikt van ongeveer 12,5 kilometer. Van het omwalde gebied van ca. 644 ha was slechts 200ha bebouwd⁷.

Gedurende de 13^e eeuw, tijdens relatief vredige tijden, was het voornamelijk de gunstige ligging van Gent aan Vlaanderens twee belangrijkste rivieren, die voor de ontwikkeling van de binnenhaven zorgde en bijgevolg voor de ontwikkeling van Gent tot middeleeuwse grootstad. Hoewel Gent zich in het binnenland bevindt, is de stad nooit opgehouden deze zeer gunstige natuurlijke waterverbindingen verder te benutten. Aansluiting met het internationale zeevaartverkeer werd verkregen door kanalen te graven in verschillende richtingen. Zo werd in het midden van de 13^e eeuw de Lieve uitgegraven om een verbinding te creëren met Brugge en Damme⁸. Dankzij het valoriseren van deze waterwegen en de aansluiting die werd gevonden met het internationale zeevaartverkeer bleef de stad groeien.

Langzamerhand werden de onbebouwde zones in het stadscentrum opgevuld en pas aan het einde van de 15^e eeuw – begin 16^e eeuw werden aanpassingen aan de omwalling noodzakelijk. De meest ingrijpende wijzigingen vonden plaats in 1539-1540, toen de stad gedeeltelijk werd ontmanteld: de binnenpoorten werden afgeschaft en een dwangburcht werd opgericht. De burcht werd al snel verlaten, maar de noodzaak voor een aaneensluitende stadsversterking met dammen, vesten en bastions bleef bestaan⁹.

In diezelfde periode (na 1530) kende Antwerpen een snelle groei tot belangrijk handelscentrum. Als reactie hierop richtten de Gentenaren hun blik richting Westerschelde in plaats van het ondertussen verzande Zwin als uitweg naar de zee. Om verbinding te maken met de toenmalige belangrijkste commerciële ader van Europa was een vorstelijk octrooi nodig. Daar Keizer Karel V zijn geboortestad genegen was, liet hij in 1545 een kanaalplan ontwerpen. Twee jaar later werd te toestemming verleend om met de graafwerken te beginnen voor een kanaal tussen Gent en Landdijk. Nog eens twee jaar later werd een doorsteek gemaakt naar de Westerschelde en werd een schutsluis opgericht. De gentenaren hadden, ondanks hevige protesten van de Antwerpenaren, eindelijk hun kanaal en sas beet. Op die manier werd – via de zogenaamde Sasse Vaart- een nieuwe rechtstreekse verbinding gecreëerd met

⁵ Capiteyn A., Charles L., Laleman M., *Historische Atlas van Gent*, 2007, p 22.

⁶ L. Charles & M.C. Laleman, *Het Gent Boek*, Gent, 2006, p. 51. & M.C. Laleman et al., *Het Panoramisch Gezicht op Gent 1534*, *Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis & Oudheidkunde te Gent*, nr. 68, 2014, Gent, p. 167.

⁷ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/122210>

⁸ J. Decavele, *De eeuwenoude Gentse zeehavenambitie*, Gent, 2010, pp. 1-2.

⁹ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/122210>

de Westerschelde en bijhorend de Noordzee. Keizer Karel toonde zijn steun aan het Gentse project door er in 1556 ostentatief gebruik van te maken door via Vlissingen naar Spanje te varen¹⁰. De Sassevaart vertrok vanuit Gent ter hoogte van de huidige Sassekai, aan het Neuseplein/Gent Tolpoort. Een verbinding tussen de Sassevaart en de Lieve werd gevormd door het Meerhemkanaal, dat ook wel Schipgracht of Burggravenstroom werd genoemd.

Doorheen de 16^e eeuw onderging de economische, sociale en politieke structuur van de stad een serieuze verandering. Er werd bevel gegeven tot het aanleggen van een dwangburcht, het zogeheten Spanjaardkasteel, op de locatie van de Sint-Baafsabdij. Hierdoor verdween het grootste deel van de abdij en het dorp daarrond. De tweede helft van de 16^e eeuw werd getekend door godsdienst twisten, waarbij Gent een hoofdrol zou vertolken. De stad viel onder calvinistisch bewind van 1577 tot 1584. Tijdens dit bewind werd een nieuwe omwalling van bastions rond Gent opgetrokken. Men bouwde hierbij grotendeels verder op de tweede omwalling, in het oosten kwam men echter dicht bij de stad en incorporeerde men wat overbleef van het Spanjaardkasteel mee in de versterking. Deze omwalling had de typische driehoekige vorm die de Gentse plattegrond zou typeren tot diep in de 18^e eeuw¹¹.

Na het uitbreken van de Franse Revolutie in 1789 kwamen de Zuidelijke Nederlanden tussen 1794 en 1814 onder Frans bewind. Die bewindvoering zorgde voor ingrijpende veranderingen binnen de maatschappij en bestaande instellingen. Gent werd benoemd tot hoofdstad van het departement Schelde, een van de negen departementen waarin de Zuidelijke Nederlanden in 1795 werden opgedeeld. Vanuit de ideologie die dit nieuwe bewind typeerde werden de katholieke clerus en adellijke grootgrondbezitters hard aangepakt. Kerken en kloosters werden ten voordele van de staat verkocht of gesloopt, op de vrijgekomen ruimte bouwde men nieuwe, burgerlijke gebouwen.

Onder koning Willem I van Oranje (1814-1830) ging het Gent relatief voor de wind. Door het oprichten van de Universiteit in 1816 was Gent, niet enkel op intellectueel niveau maar ook op bouwkundig vlak een nieuw statussymbool rijker. Na de eerste turbulente jaren van de stichting van België, waaronder de sluiting van de Schelde, het kanaal Terneuzen en het verlies van de overzeese afzetgebieden, zette de groei in Gent zich door. Dankzij de katoen- en vlasindustrie wordt Gent een van de koplopers wat betreft textiel in Europa. Het bevolkingsaantal groeide sterk en op 60 jaar tijd kende men een verdubbeling (tot 155 000 in 1890). Fabrieken en arbeiderswoningen werden in de nog bestaande open ruimte aangelegd, terwijl de stad zelf uitbreidde richting de randgemeenten. Het stadscentrum

¹⁰ L. Charles & M.C. Laleman, *Het Gent Boek*, Gent, 2006, p. 138 ;p. 143 & J. Decavele, *De eeuwenoude Gentse zeehavenambitie*, Gent, 2010, pp. 1-2.

¹¹ <https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/notas/archeologienotas/2504/bijlagen/12058>

kende op het einde van de 19^e eeuw ook nog enkele veranderingen. Oude stadswijken werden gesloopt, nieuwe wegen werden aangelegd en tal van historische waterwegen en wallen werden gedumpt. In de aanloop naar de wereldtentoonstelling van 1913 werden een aantal restauraties aan belangrijke monumenten uitgevoerd¹².

Het projectgebied is gelegen binnen de wijk Ekkergerm. Deze wijk bevindt zich op de rand van de 16^e eeuwse stadskern. Ekkergerm vormt een van de oudste parochies van de stad en bleef vele eeuwen een landelijk gehucht. De oudste vermeldingen van de kerk gaan terug tot de 10^e eeuw. De oudste elementen van de huidige kerk gaan terug tot het einde van de 12^e eeuw¹³. Het gebied lag tussen de stadskern en het meersengebied bij de Leie in het zuidwesten. Op het einde van de 13^e eeuw werd het leen van ridder Raas van Gavere (cfr. Straatnaam). In de 15e eeuw werd in Ekkergerm het klooster van Deynze opgericht, aanvankelijk betrof het een refugehuis van het begijnhof van Deinze. In de 16e eeuw bevond zich hier ook een klooster van de zusters Maricolen. Aan het einde van het Ancien Régime werden beide kloosters opgegeven¹⁴.

Ekkergerm kwam binnen de 16e -eeuwse stadsomwalling te liggen, maar bleef landelijk en was voornamelijk gekend om zijn tuinbouw en bloementeel. Ten noorden lag, buiten de omwallingen, het landelijk gehucht Rooigem en ten zuidoosten de Bijloke. Voor de kerk bevond zich een poortje met brug in de omwalling, genaamd het Scheiergat of Scheyergat. Door het graven van de Coupure in de 18^e eeuw, werd Ekkergerm enigszins afgescheiden van de stadskern. Eind de 18^e eeuw werd onder keizer Jozef II een deel van de vestingen gesloopt en ontstond in het noorden van Ekkergerm de promenade Nieuwewandeling, daarnaast werd aan de Coupure het Rasphuis opgetrokken¹⁵.

De Raas van Gaverestraat was vroeger bekend onder de naam Bellevuestraat. Die naam verwees naar de aanwezigheid van een herberg "Belle vue", bij de Rozemarijnbrug. De straat is vrij smal en vormt een gebogen tracé tussen de Rozemarijnstraat en de Ekkergermstraat, ze werd verbreed in 1836. De bebouwing is kleinschalig met overwegend breedhuizen met twee of drie bouwlagen. Achter een vroeg 19e eeuwse huizenrij bevindt zich een goed bewaard beluik (nr. 9-33). Er bevinden zich enkele doorsnee bakstenen huizen in een zakelijke of art-decogetinte stijl van rond 1930, daarnaast bevinden zich een groot aantal burgerhuizen in de straat¹⁶.

¹² <https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/notas/archeologienotas/2504/bijlagen/12058>

¹³ <https://stad.gent/watersportbaan-ekkergerm/over-de-wijk/geschiedenis-van-watersportbaan-ekkergerm>

¹⁴ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/20141>

¹⁵ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/103070>

¹⁶ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/103166>

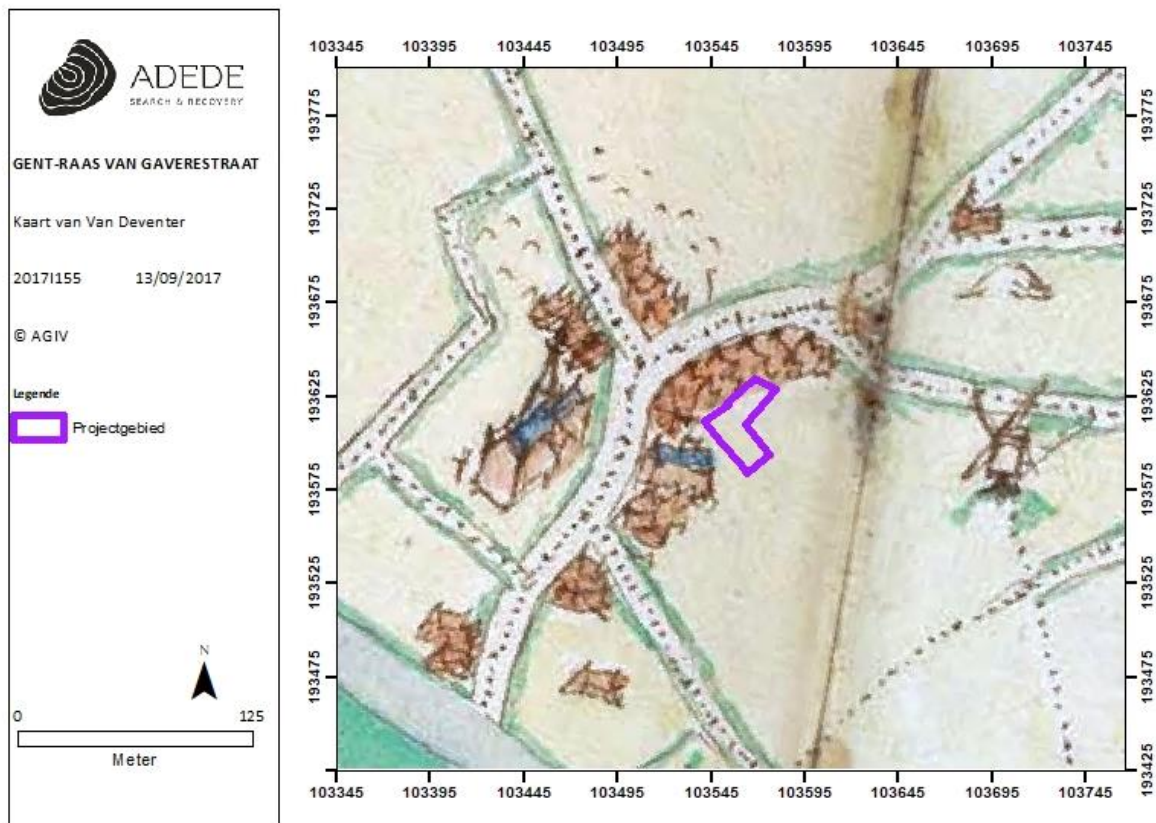
3.3.2 Historisch kaartmateriaal

Wat historisch-cartografisch onderzoek betreft, zijn er onderzoekers die Gent onder loep nemen beter bediend dan in veel andere gevallen. De vele historische kaarten die beschikbaar zijn, laten toe een inzicht te verkrijgen in de evolutie van de ruimtelijke stedelijke situatie vanaf de vroege 16^e eeuw. Er werd gepoogd vanaf de 16^e eeuw voor elke eeuw minimum een aantal kaarten te bespreken, zodat op die manier de evolutie van het projectgebied binnen de stadscontext van Gent bestudeerd kon worden. Voor de tweede helft van de 20ste eeuw wordt gebruik gemaakt van orthofoto's.

3.3.2.1 Deventer-kaarten (1559)

Een eerste kaart van belang is de Deventer-kaart uit 1559. Jacob van Deventer was een Nederlands cartograaf, die voornamelijk gewestkaarten maakte. In 1555 werd hij koninklijk geograaf en kreeg hij van Filips II van Spanje de opdracht om alle steden van de toenmalige Nederlanden te karteren¹⁷. Op deze kaart van de stad Gent is reeds de kerk van Ekkergem te zien. De enige aanwezigheid van bebouwing is geclusterd rond de straten die langsheen de kerk lopen. Ten noordoosten van het projectgebied is een heuvel zichtbaar en ten oosten een molen. Wat bij deze kaart voornamelijk opvalt het agrarisch karakter van de omgeving van het projectgebied.

¹⁷ Jacob van Deventer alias Van Campen? De jonge jaren van een keizerlijk-koninklijk geograaf; *J.C. Visser*; in: *Caert-Thresoor* 12, 1993, p. 63-67

Figuur 11. Situering van het projectgebied op de kaart van Deventer.

3.3.2.2 Braun (1572)

De *Civitates Orbis Terrarum* is een stedenatlas gemaakt door Frans Hogenberg en Georg Braun. Georg Braun, kanunnik van de Dom van Keulen, stelde de atlas samen en voorzag het van commentaren. Franshogenberg was de eigenaar van de cartografische drukkerij-uitgeverij. Het boek is de grootste verzameling plattegronden en illustraties die ooit is verschenen en bevat 546 kaarten en stadsgezichten van alle belangrijke steden in Europe, evenals steden in Azië, Afrika en Latijns-Amerika¹⁸.

Op de plattegrond van Gent is te zien hoe het projectgebied hier gelegen is langsheen de standsomwalling. De verspreiding van waltorens langsheen de omwalling is eveneens te zien. Hoewel georefereren moeilijk is op deze kaart, kan men wel nog steeds besluiten dat het projectgebied in een landelijke omgeving ligt, met de aanwezigheid van verschillende molens.

¹⁸ http://historic-cities.huji.ac.il/mapmakers/braun_hogenberg.html

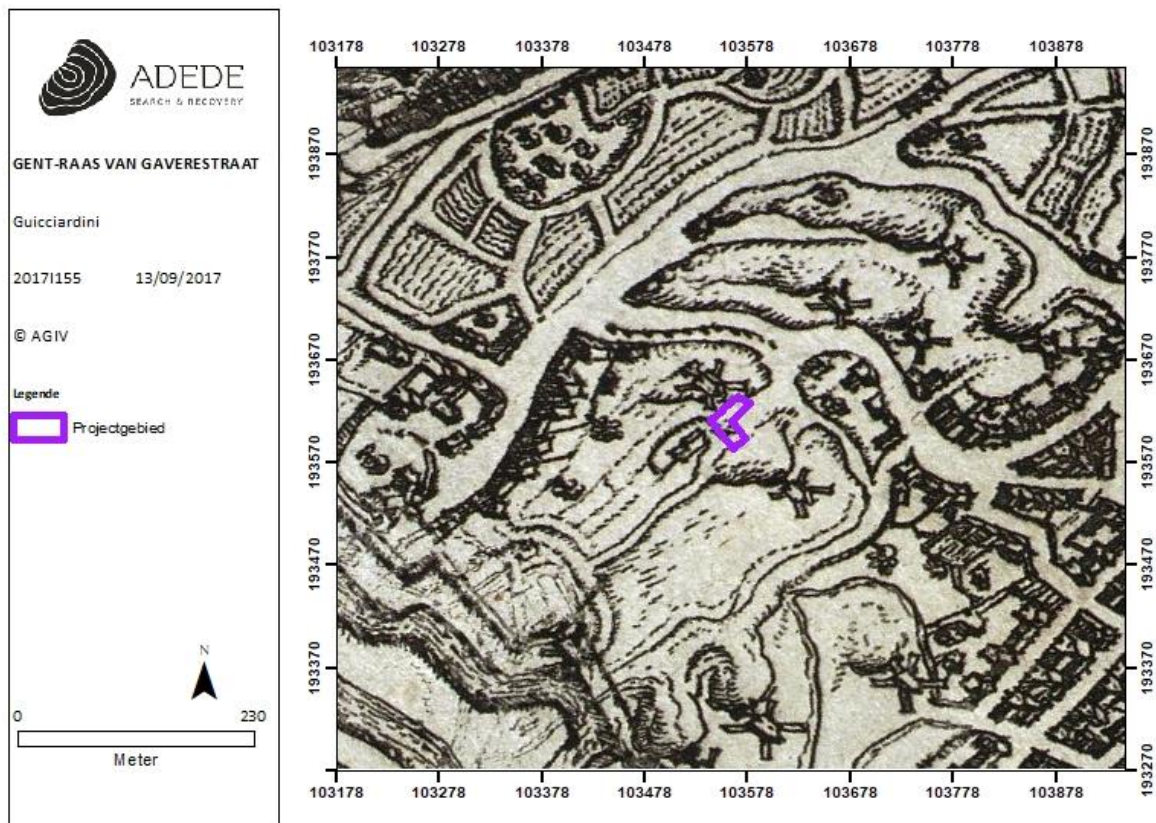

Figuur 12. Situering van het projectgebied op de kaart van Braun.

3.3.2.3 Guicciardi (1612)

Lodovico Guicciardini, of in het Nederlands Lowijs Guicciardijn, was een Italiaans-Nederduitse humanist. Hij vestigde zich in 1541 te Antwerpen en schreef een eigentijdse geschiedenis van de Nederlanden. Zijn boeken werden geïllustreerd met kaarten, stadsgezichten en plattegronden. De stadsgezichten en plattegronden vertonen veel gelijkenissen met de prenten in de stedenatlas van Braun. Dit is te verklaren doordat beide cartografen gebruik maakten van hetzelfde bronnenmateriaal, namelijk het werk van Jacob van Deventer.

Op de kaart is te zien hoe het projectgebied zich in een agrarische zone bevindt, omgeven met verschillende molens. De kerk van Ekkergem is echter minder duidelijk zichtbaar op deze kaart.

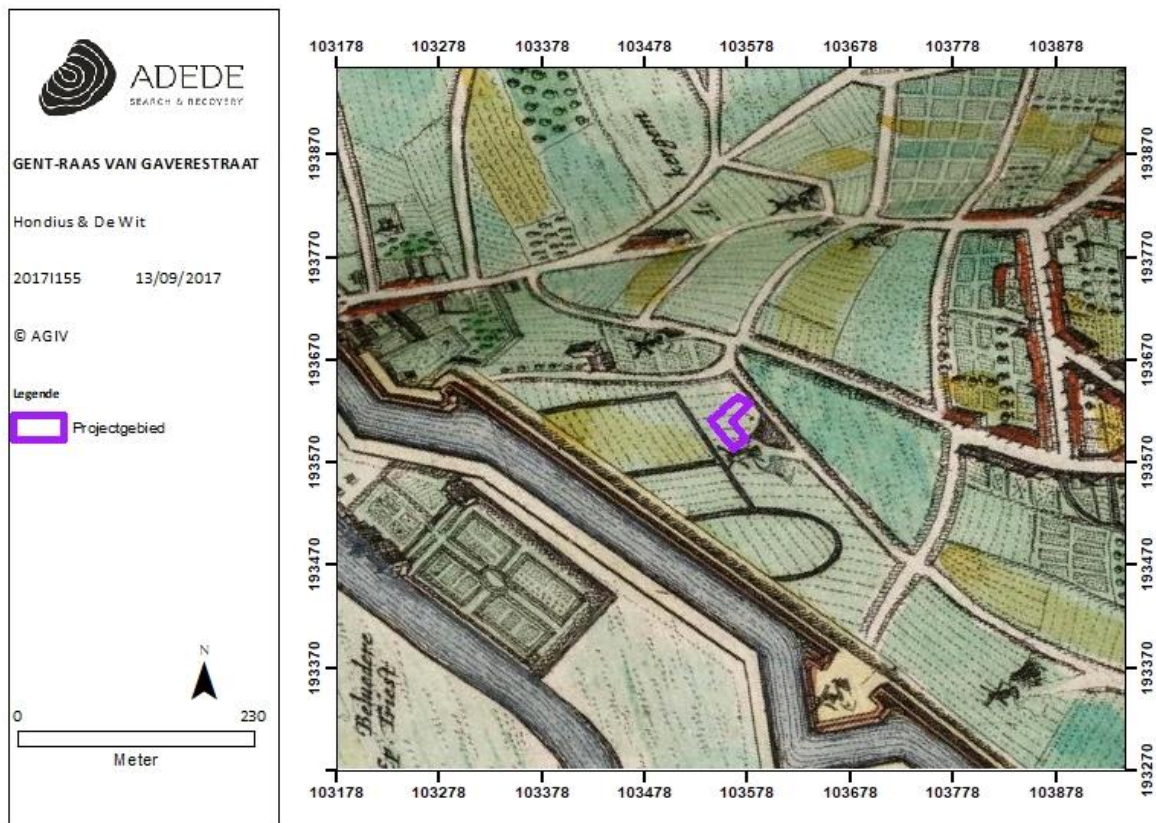

Figuur 13. Situering van het projectgebied op de kaart van Guicciardini.

3.3.2.4 Hondius en De Wit (1641)

Henricus Hondius is een van de belangrijkste Nederlandse cartografen. Hij maakte de GANDAVUM VULGO GENT, een kleurenkaart van Gent versierd met wapenschild. Onder de kaart worden 81 plaatsen, gebouwen, kerken, versterkingen en bruggen vermeld.

Er is weinig verschil ten opzichte van voorgaande kaarten. De molens zijn nog steeds aanwezig, echter wel een duidelijkere opdeling van percelen binnen de agrarische gebieden. Daarnaast valt eveneens op dat er praktisch geen bebouwing aanwezig is in de nabije omgeving van het projectgebied

Figuur 14. Situering van het projectgebied op de kaart van Hondius & De Wit.

3.3.2.5 Plan de Gand (1678)

Het 'Plan de Gand' is een anoniem Frans militair plan uit 1678. De kaart toont Gent ten tijde van de belegering door Sébastien Le Prestre de Vauban¹⁹. De kaart toont hoe het projectgebied ten westen van het stadscentrum gelegen is, in een van de weinige agrarische zones nog aanwezig binnen de stadsomwalling. Er staat eveneens bebouwing binnen de contouren van het projectgebied. Wel dient vermeld te worden dat de bebouwing op het 'Plan de Gand' heel rudimentair is weergegeven en niet volgens schaal. Opvallend is ook de hoge aanwezigheid van windmolens rondom het projectgebied.

¹⁹ Herremans D., Laloo P., 2016. 2016L213. Archeologienota Deel 2: Verslag van Resultaten. Steinerschool Kasteellaan Gent. Bredene: Ghent Archaeological Team bvba.

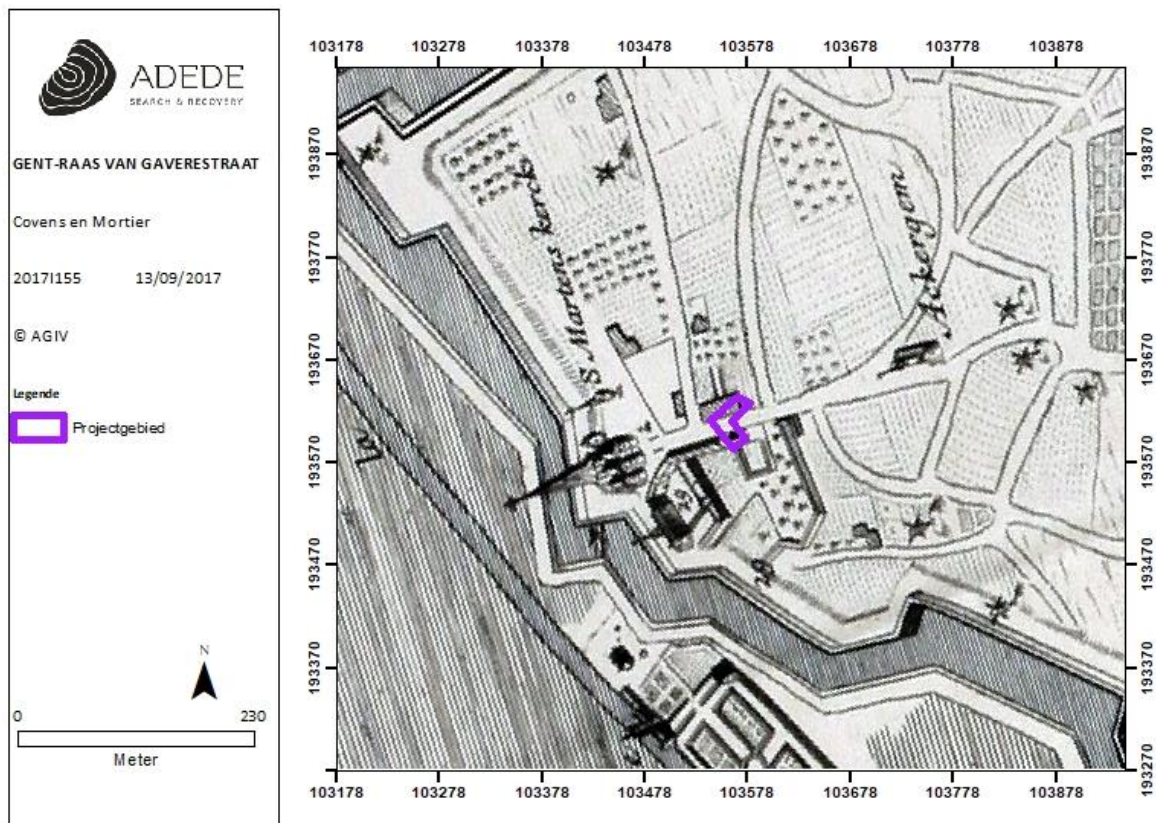

Figuur 15. Situering van het projectgebied op het Plan de Gand.

3.3.2.6 Covens & Mortier (1709)

Het huis Covens & Mortier was de grootste cartografische uitgeverij uit de 18^e eeuw en werd opgericht door Johannes Covens I en Cornelis Mortier te Amsterdam. Het 'Plan de la ville er citadelle de Gand' werd gegraveerd door F. De Bakker en gepubliceerd in 1709. De belangrijkste gebouwen worden op de kaart afzonderlijk afgebeeld, in de legende vindt men meer dan 82 gebouwen, structuren of bruggen terug.

Het projectgebied wordt op de kaart doorsneden door een straat en is gelegen langsheen de rand van de stadsomwalling. De kerk van Ekkergem is opnieuw zichtbaar en er zijn ook een aantal afzonderlijke gebouwen bijgekomen. Nog steeds bestaat de hoofdmoot uit agrarische gronden, waarop mogelijks enkele boomgaarden aangeplant zijn. De zone rond het projectgebied is nog steeds rijk aan windmolens.

Figuur 16. Situering van het projectgebied op de kaart van Covens en Mortier.

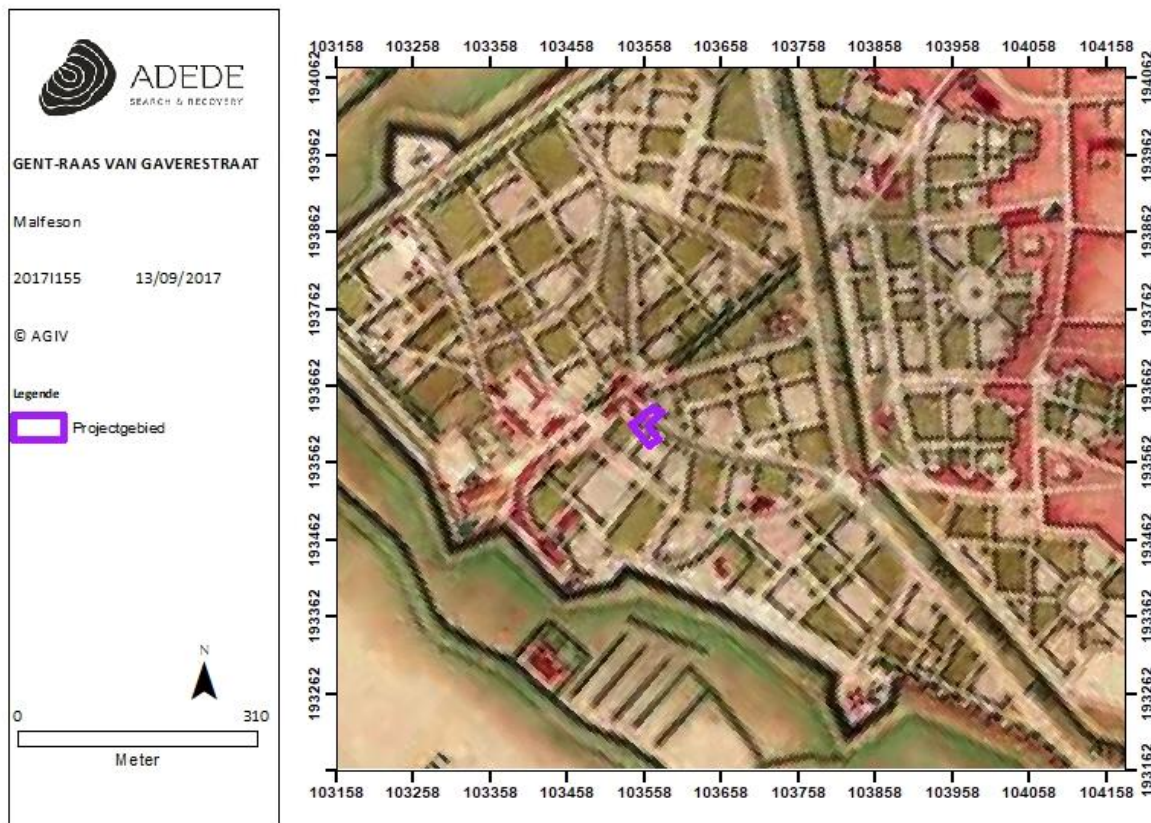
3.3.2.7 Malfeson (1755)

Ignace Malfeson was een Gentse bouwmeester die onder andere de plannen maakte voor het Rasphuis.²⁰ Malfeson was eveneens de ontwerper van de Franse vaart in Gent. Een van de drie coupures die in Gent gegraven werden in de 18^e eeuw²¹.

De kaart van Malfeson is de eerste kaart waarop de 'Coupure' te zien is. De bebouwing neemt toe rondom het projectgebied, maar op het gebied zelf zijn geen zones te zien. Daarnaast valt op dat windmolens hierop niet te zien zijn. Hoewel niet in zijn typische vorm van weergave, is de kerk van Ekkergem nog steeds aanwezig ten westen van het projectgebied.

²⁰ Cornilly J., 2016. *Architect en Ambetnaar. De West-Vlaamse provinciaal architecten en de 19^e eeuwse architectuurpraktijk*, Leuven: Universitaire Pers, 112

²¹ De Bleecker M., 2009. *Gentbrugge: 8 eeuwen geschiedenis*, Gentbrugge: Jean Collignon

Figuur 17. Situering van het projectgebied op de kaart van Malfeson.

3.3.2.8 Kaart van Ferraris (1771 – 1778)

In opdracht van Keizerin Maria-Theresia en Keizer Jozef II werden de Oostenrijkse Nederlanden voor het eerst grootschalig en systematisch topografisch gekarteerd. 275 uiterst gedetailleerde topografische kaarten werden geklasseerd volgens bundels en vergezeld van een beschrijvende tekst. Dit alles gebeurde onder leiding van generaal Joseph-Jean-François Graaf de Ferraris (1726-1814). Het resultaat was een Kabinetskaart in drie exemplaren. Het exemplaar, bestemd voor de Oostenrijkse gouverneur Karel van Lotharingen, is heden in bezit van de Koninklijke Bibliotheek Albert I te Brussel. De andere exemplaren bevinden zich in het Rijksarchief in Den Haag en het *Kriegsarchiv* te Wenen²². Op de Kaart van Ferraris is te zien hoe het projectgebied aan de rand van de stadsomwalling ligt. Het projectgebied zelf is gelegen in landbouwgebied, dat onderverdeeld is in verschillende moestuinen, met rondom slechts enkele vrijstaande gebouwen. De kerk van Ekkergem en begraafplaats zijn

²² http://www.ngi.be/Common/ferraris_nl.pdf

zichtbaar ten westen van het projectgebied. In de ruimere omgeving zijn acht windmolens zichtbaar, waarvan er 5 gelegen zijn binnen de stadsomwalling. Een van de drie windmolens buiten de stadsomwalling betreft een stenen windmolen, de andere molens zijn opgetrokken uit hout. Het projectgebied wordt van het stadscentrum afgesloten door de Coupure, de verbinding naar de stad is mogelijk via twee houten bruggen. Ten noorden van het projectgebied is een groot octogonaal gebouw aanwezig, dat verdeeld is in verschillende compartimenten met binnenkoer. Hoewel dit gebouw geen benaming meekrijgt, zou zich hier volgens de beschikbare historische informatie het Rasphuis moeten bevinden.

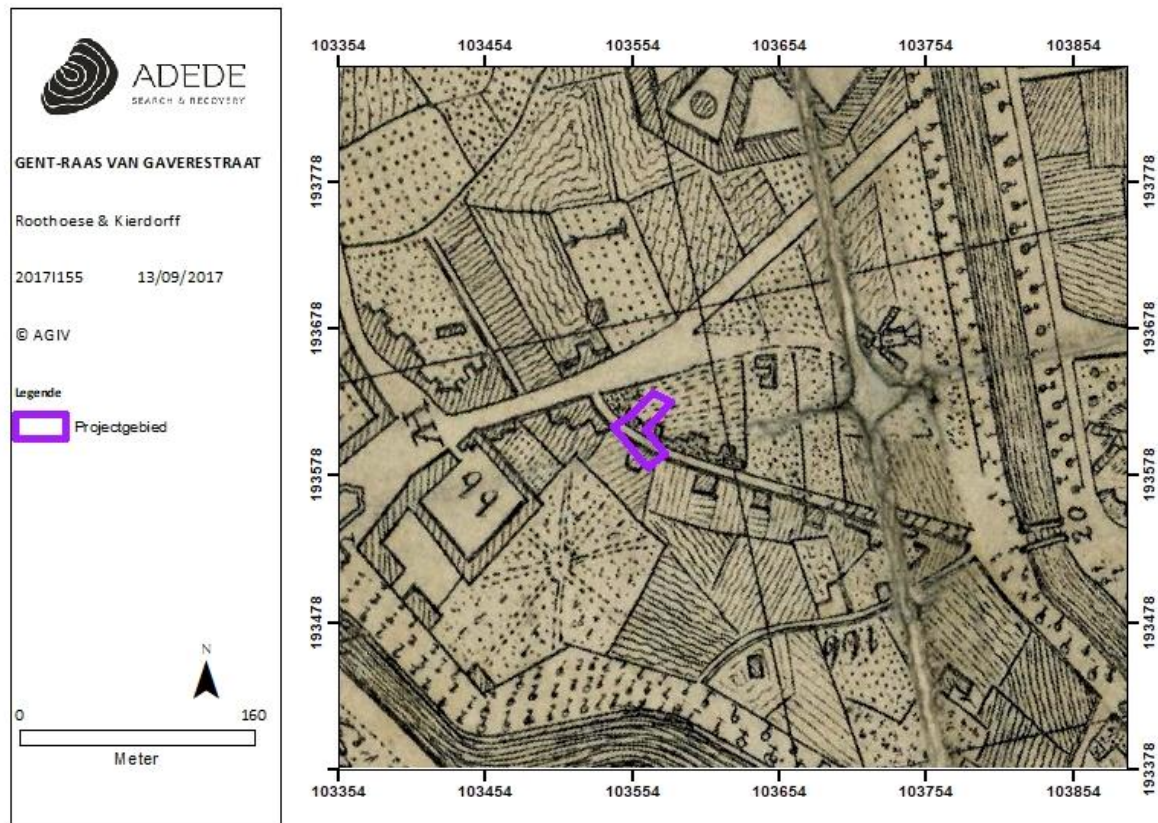

Figuur 18. Situering van het projectgebied op de kaart van Ferraris.

3.3.2.9 Roothaese & Kierdorff (1825)

Het Nouveau Plan routier de la ville et faubourgs de Gand werd getekend door A. Roothaese en uitgegeven door Kierdorff in 1825. Op de kaart is voor het eerst het Rasphuis te zien, gelegen langsheen de Coupure. De kerk van Ekkerghem is gelegen ten westen van het projectgebied. Het projectgebied zelf wordt doorsneden door een straat en enkele gebouwen, de naam van de straat blijft omzichtbaar.

Het merendeel van de omgeving rondom het projectgebied bestaat nog steeds uit akkers en velden. Ten oosten van het projectgebied is een molen zichtbaar, op dezelfde plaats als waarneembaar op de Ferraris-kaart. In tegenstelling tot die kaart is op de kaart van Roothaese & Kierdorff geen stadsomwalling meer zichtbaar.

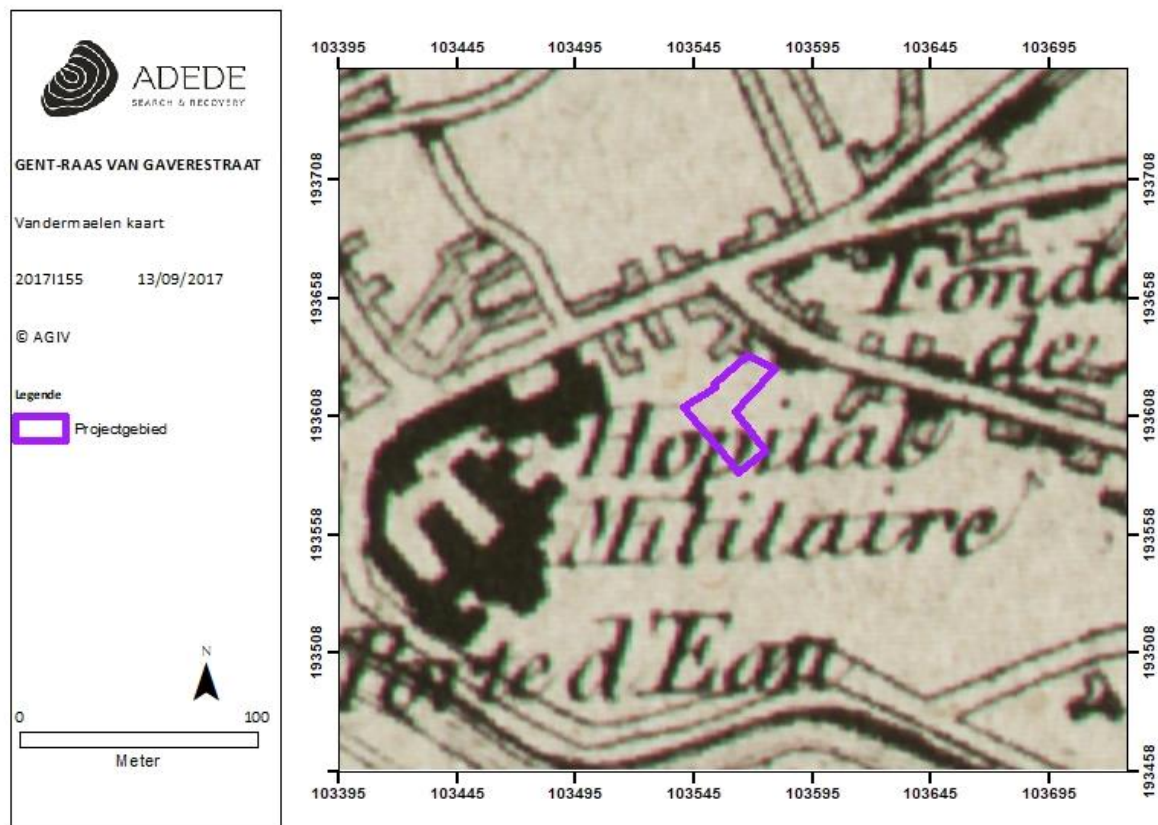
Figuur 19. Situering van het projectgebied op de kaart van Roothaese & Kierdorff.

3.3.2.10 Topografische kaart van Vandermaelen (1846 – 1854)

Philippe Vandermaelen (1795-1869) is de stichter van het “Établissement géographique de Bruxelles”. Hij publiceerde de eerste uitgave van een topografische kaart van België op metrische schaal. Voordien waren schalen grafisch, of werden ze uitgedrukt in plaatselijke maten (el, vadem, mijl, ...).

Hij werkte samen met Paul Gérard, die na het vertrek van de Hollanders in 1830, in het bezit gebleven was van de punten van tweede en derde orde van de triangulatie van Erzey. Hij maakte verschillende kaarten van België op basis van dit geodetische net en volgens de gewijzigde projectie van Flamsteed. Op de Topografische kaart van Vandermaelen is te zien dat de bebouwing op het projectgebied nog steeds niet is toegenomen. Een aantal molens zijn verdwenen, maar er zijn er wel nog vijf zichtbaar.

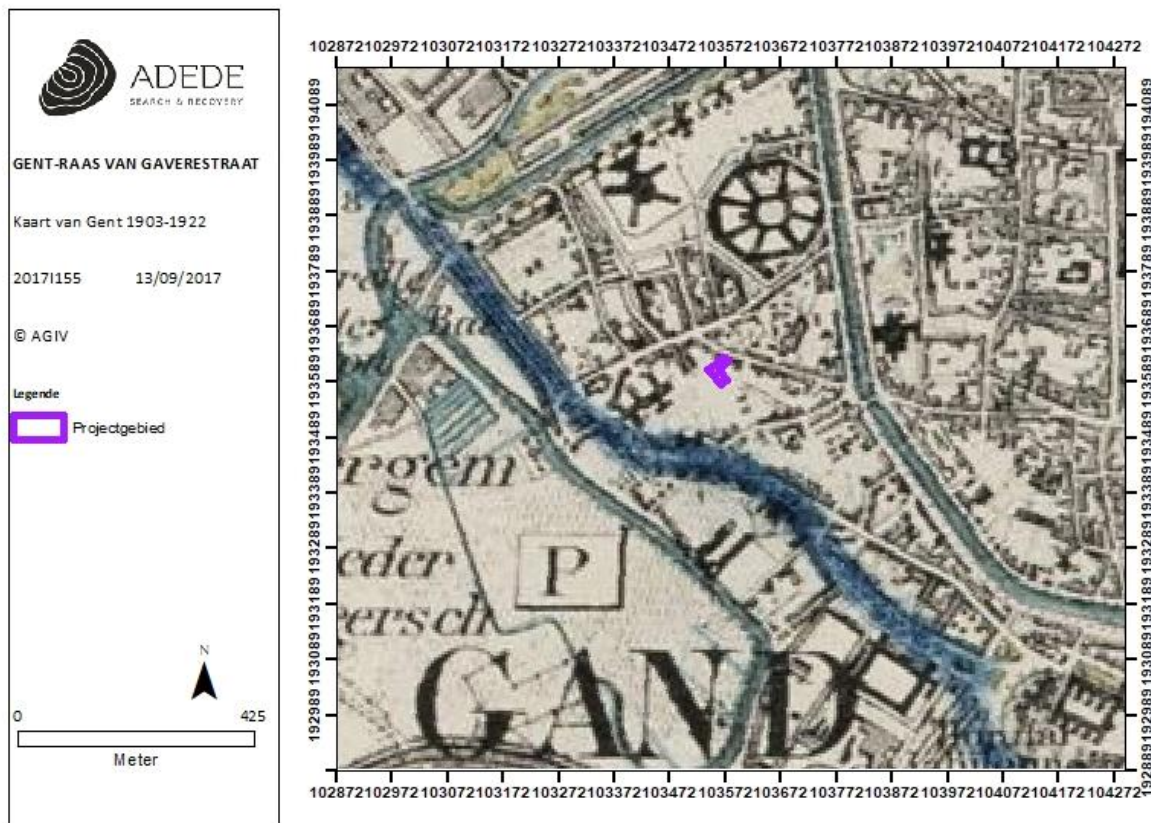
Ten noorden van het projectgebied is nog steeds het octogonaal gebouw nog steeds aanwezig en krijgt het nu ook de benaming van 'Rasphuys'. Vlak naast het projectgebied in het westen is nu de aanwezigheid zichtbaar van een militair hospitaal, gelegen ten oosten van de kerk van Ekkerghem.

Figuur 20. Situering van het projectgebied op de kaart van Vandermaelen.

3.3.2.11 Kaart van Gent (1903-1922)

Op de Topografische Kaart van Gent is te zien de verstedelijking van Ekkerghem duidelijk is toegenomen. Het Rasphuis is duidelijk zichtbaar en noorden van het projectgebied, alsook de kerk van Ekkerghem ten westen. De rivier die ten zuiden van het projectgebied loopt is de Leie. De molens lijken op deze kaart volledig verdwenen.

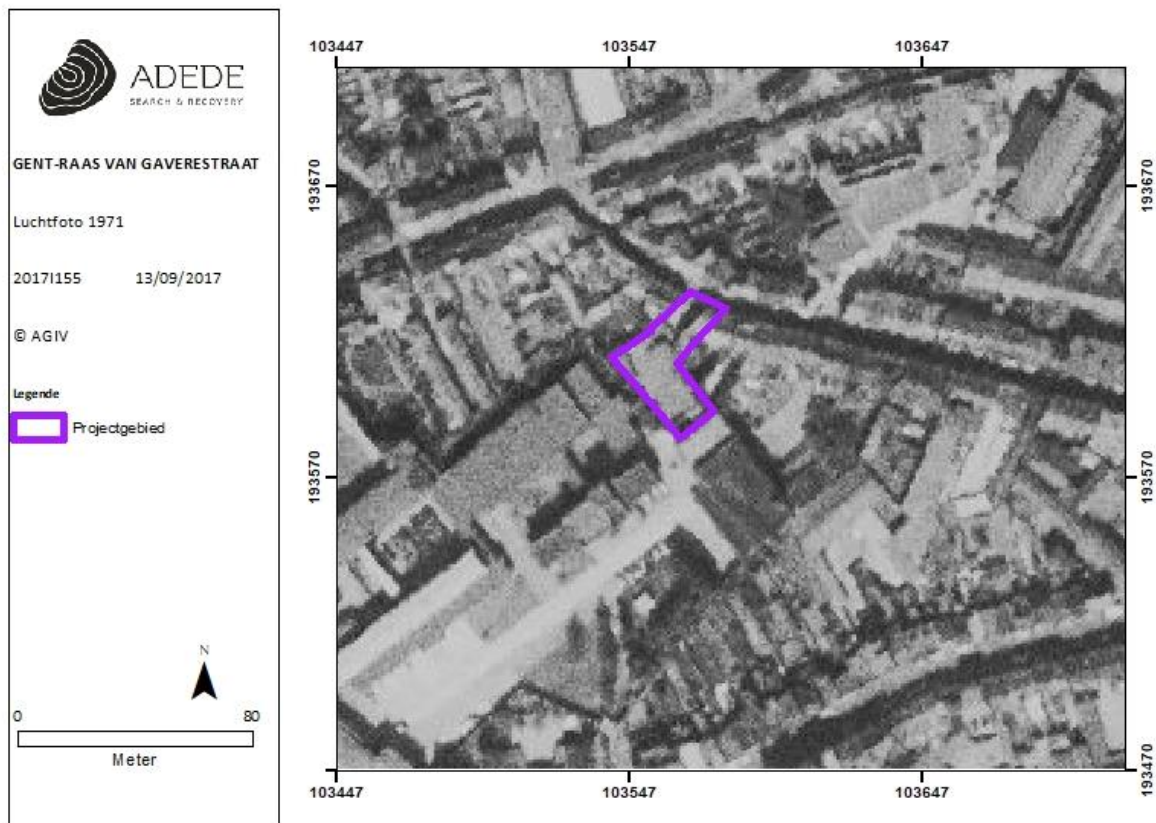

Figuur 21. Situering van het projectgebied op de kaart van Gent.

3.3.3 Orthofoto's

3.3.3.1 Orthofoto 1971

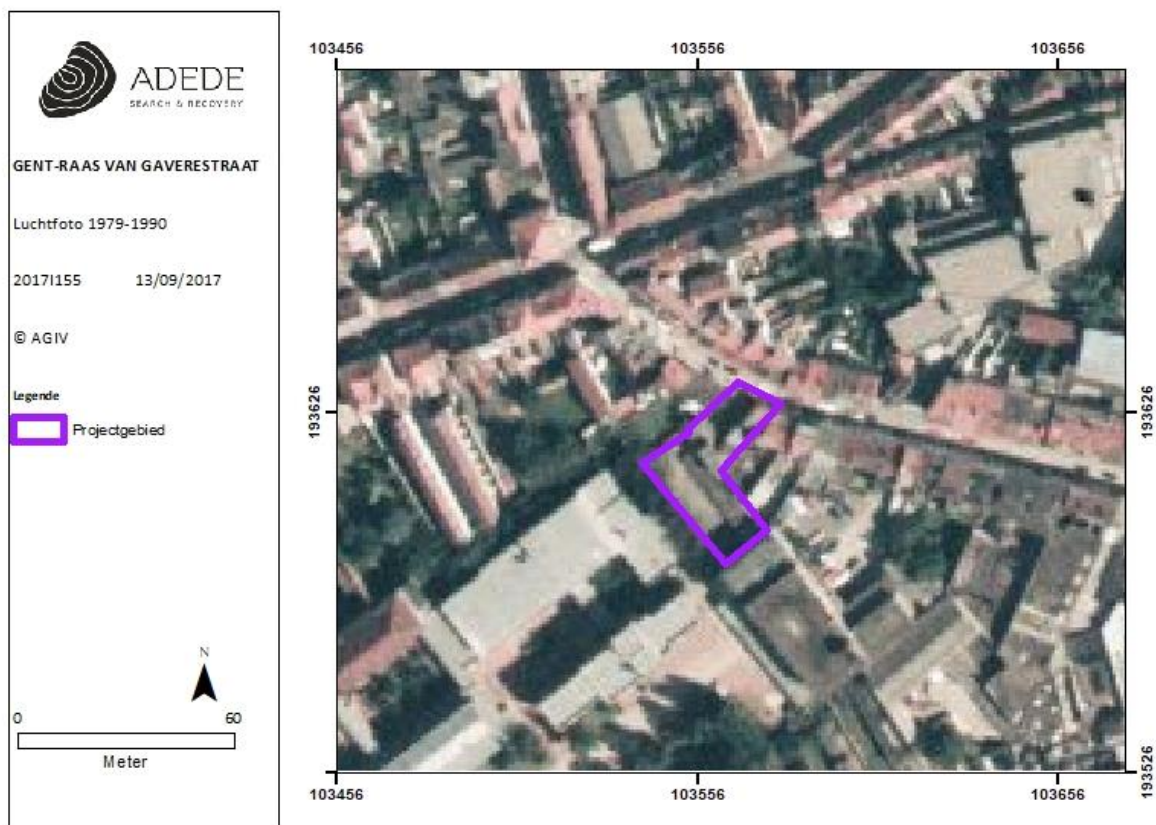
Op de orthofoto uit 1971 kan men moeilijk zaken eenduidig afleiden. Het lijkt er op dat het projectgebied niet bebouwd is, maar wegens een te slechte kwaliteit kan men hier niet met zekerheid uitspraken over doen.

Figuur 22. Situering van het projectgebied op luchtfoto uit 1971.

3.3.3.2 Orthofoto 1979-1990

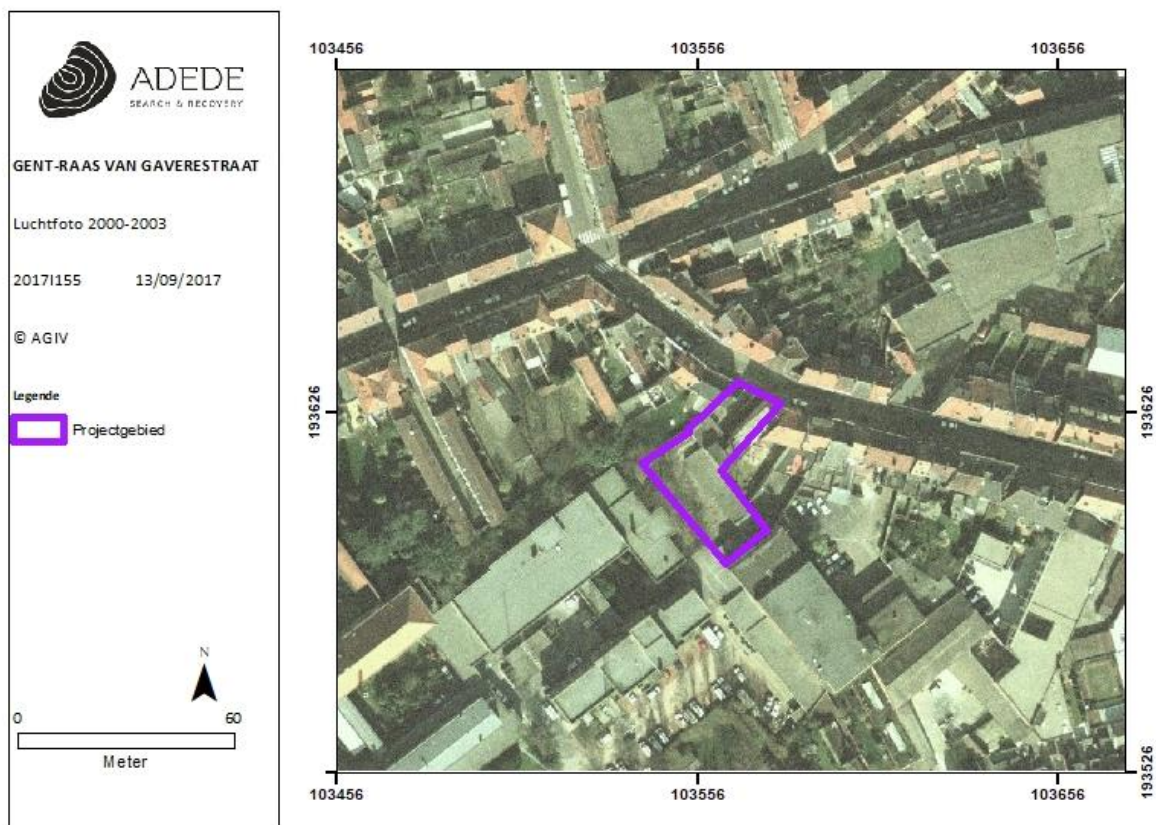
Op de orthofoto uit 1979-1990 is te zien dat in het noordelijke deel van het projectgebied twee gebouwen het gebied doorsnijden. Men kan een doorgang waarnemen naar het achterste deel van het projectgebied. Mogelijks bevindt zich eveneens bebouwing op het achterste deel, maar de resolutie laat niet toe hier duidelijke uitspraken over te doen

Figuur 23. Situering van het projectgebied op luchtfoto uit 1979-1990.

3.3.3.3 Orthofoto 2000-2003

Op de orthofoto 2000-2003 kan men het projectgebied zien zoals het vandaag de dag nog steeds bestaat. Er is een smalle doorgang te zien van de straat naar de achterkant van het projectgebied. Achteraan het projectgebied is dan lage bebouwing zichtbaar met een plat dak, in dit geval betreft het de garageboxen.

Figuur 24. Situering van het projectgebied op luchtfoto uit 2000-2003.

3.4 Archeologische situering van het projectgebied

Een blik op de CAI-waarden in de buurt van het projectgebied leert dat in dit deel van Gent de aangetroffen sporen tot nog toe nergens verder teruggaan dan de volle middeleeuwen. Er is hier één uitzondering op, namelijk enkele bronzen munten uit de Midden-Romeinse Tijd, de exacte locatie of context hiervan zijn echter niet gekend. Van sporen ouder dan de middeleeuwen zoals prehistorie of metaaltijden lijkt in deze zone van Gent voorlopig geen sprake te zijn. Het merendeel van de sporen dateert uit de late middeleeuwen – Nieuwe Tijd. Ten noorden van het projectgebied zijn enkele resten teruggevonden van de stadsverdediging. Algemeen kan men stellen dat de meeste vondsten constructieresten zijn van gebouwen die opgetrokken zijn tijdens of na de 16e eeuw. Vondstenconcentraties blijven in grote mate beperkt tot aardewerk, soms in combinatie met constructieresten.

In de Centraal Archeologische Inventaris kwamen twee cartografische indicatoren naar voor. Eén melding besloeg het ‘Spiegelhof’ of ‘Goed ten Spiegele’²³. Dit hof was een site met walgracht uit de late middeleeuwen, waarvan de oudst bekende bezitter leefde in de 13e eeuw. Op de kaart van Horenbault is de site afgebeeld als een rechthoekige omwalling, omheen een kerneiland met verspreide gebouwen. Twee constructies bezitten een zadeldak. De derde constructie kan men interpreteren als een poortje bij de oostelijke walgracht, die samen met een brug de site verbond met de naastgelegen landweg. In de 18^e eeuw is er melding van een hof van plaisance of lusthof op deze locatie.

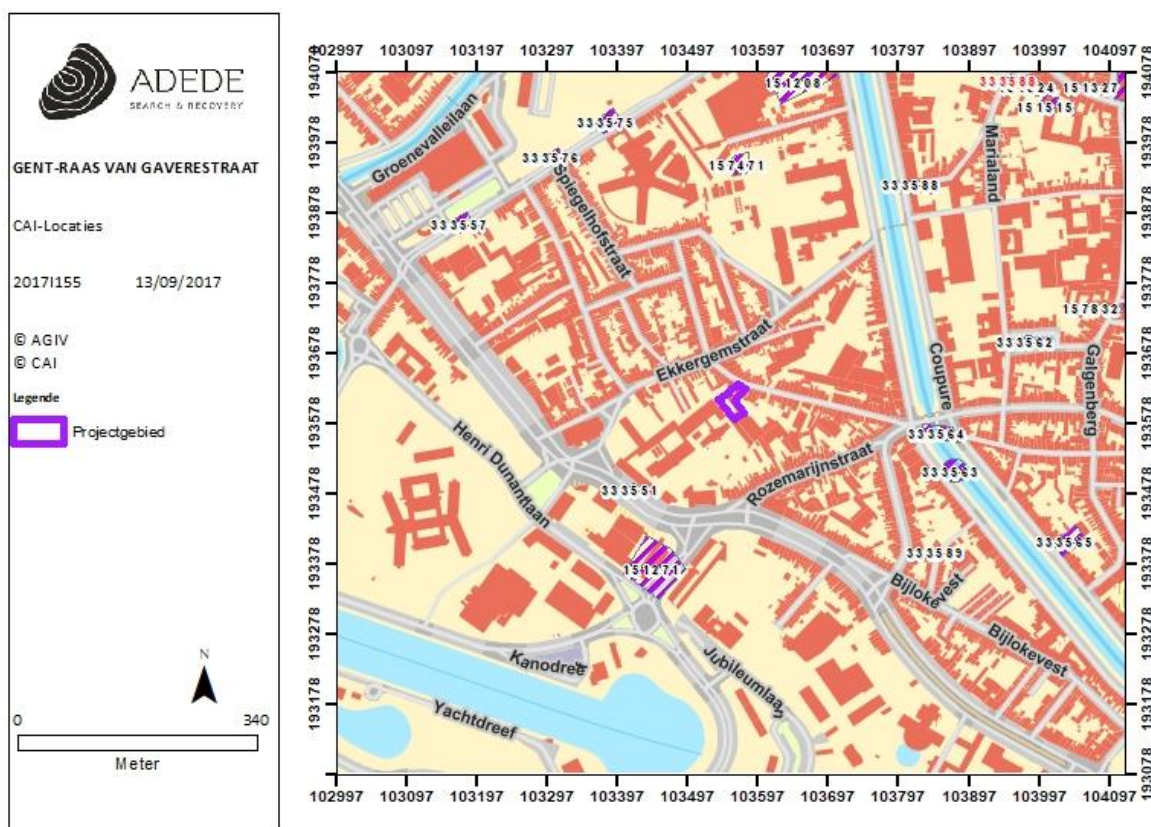
Een tweede melding betreft eveneens een site met walgracht²⁴. De locatie is gelegen in de Charles Andrieslaan. De site is zichtbaar op de kaart van Horenbault en ligt tussen de gebastioneerde stadsomwalling en de Leie. Er is een vierkante grachtstructuur zichtbaar en twee gebouwen, de gracht staat in verbinding met de Leie. Hier gaat men er echter vanuit dat er maar weinig archeologische sporen bewaard zijn gebleven.

CAI	Periode	Beschrijving
333563	Midden-Romeinse Tijd	Bronzen munten van Antonius en Faustina, geen gegevens over context en exacte locatie
333330	Volle Middeleeuwen	Sint-Amandsinstituut. Constructie in kalksteen die het verloop van de vestingsmuur volgt. In de kapel zijn restanten in Doornikse kalksteen gevonden van verdedigingslinie. Verdedigingselementen konden preciezer gedateerd worden tot in de 12 ^e eeuw.
333581	Volle Middeleeuwen	Rood en grijs aardewerk, steengoed, Majolica, Delftse tegelfragmenten, Andenne, glas.
333575	Late Middeleeuwen	Melding gelegen tegenover ingang penitentiair complex aan de Nieuwe Wandeling. Betreft resten van fundering van een waltoren. De resten bestaan uit baksteen en een parement van witte kalkzandsteen. Ronde constructie met een diameter van 14m. Eveneens resten aanwezig die geïnterpreteerd kunnen worden als muurdelen van de stadsmuur.
333557	Late Middeleeuwen	Eveneens gelegen langs de Nieuwe Wandeling. Resten ronde constructie in baksteen, met parement van witte kalkzandsteen. Waltoren had diameter van 16m.
157832	Late Middeleeuwen / Nieuwe Tijd	Locatie bevindt zich in Wellingstraat. Alleenstaand huis uit late middeleeuwen. Grondsporen bestonden uit kuil met huttenleem, houtskool, klei, dakpanfragmenten en scherven. Aardewerk wordt

²³ <https://cai.onroerenderfgoed.be/locatie/151208>

²⁴ <https://cai.onroerenderfgoed.be/locatie/151271>

		geplaatst in de 13 ^e – 14 ^e eeuw. Ook restanten van woning uit de 16 ^e , mogelijks 15 ^e eeuw aanwezig.
333582	Late Middeleeuwen tot 16e/17e eeuw	Rood en grijs aardewerk, steengoed (bruin, wit en blauw), Majolica, Delftse tegelfragmenten, Andenne, glas, wit aardewerk met slibversiering, faience fine, porselein.
333583	Late Middeleeuwen tot 17e/18e eeuw	Vondstenconcentratie van aardewerk: geglazuurd en ongeglazuurd rood aardewerk (groen, bruingeel glazuur of slibversiering), steengoed, Faience, porselein, Majolica, pijpen, glas en griffels
151327	Late Middeleeuwen	Bewoningssporen: muurfragment, greppel en kuilen met laatmiddeleeuws aardewerk, ton- en baksteenwaterputten (dendrochronologie 16e eeuw) en vermoedelijke bakstenen beerput.
333588	Middeleeuwen – Nieuwe Tijd	Uit de middeleeuwen zijn verschillende vondstenconcentraties. Het gaat hierbij voornamelijk om aardewerk (oa. Andennenaar, Paffrathwaar, zandsteengoed), daarnaast zijn een aantal lederen hielfragmenten en schoenzolen aangetroffen, alsook een houten knuppel. Buiten de vondstconcentratie werd nog een meslemmet teruggevonden en enkele wetstenen Uit de Nieuwe Tijd is eveneens een vondstconcentratie aardewerk naar voor gekomen. Het gaat om oxiderend gebakken aardewerk, waarvan bepaalde fragmenten met slib zijn versierd. Ook majolicafragmenten en Raerenkeramiek was aanwezig
157471	Nieuwe Tijd	Rasphuis gebouwd in 1772-1775. Funderingen werden teruggevonden op ca. 1.5m diepte
151515	Nieuwe Tijd	Voormalig Dominicanenklooster. Tegelvloeren uit Doornikse kalksteen (18 ^e eeuw), 11 majolicategels uit 17 ^e eeuw. Bepaalde tegels bevatten afbeeldingen van oa. honden en kamelen.
151324	Nieuwe Tijd	Melding beslaat 'Het Brouwershuis'. Restanten van de brouwerij van het Dominicanenklooster. Bakstenen gebouw, zuidelijke muur afgewerkt met witstenen parement. Binnenvloer bestond uit natuurstenen tegelvloer.
333576	Nieuwe Tijd	Melding langsheen de Nieuwewandeling, betreft resten in baksteen van verdedigingselementen uit de 16 ^e eeuw. Meer specifiek gaat het om resten van een ravelijn.
333564	Nieuwe Tijd	Vier constructieresten in baksteen en witte kalkmortel. Het betreft landhoofden van een brug uit de 18 ^e eeuw. De brug ligt tussen de Twaalfkamerenstraat en de Raas van Gaverestraat
Tabel 1: CAI-locaties in de directe omgeving van het onderzoeksgebied		

Figuur 25. Situering van enkele CAI locaties in de omgeving van het projectgebied.

4 Besluit

4.1 Archeologische waardering

Op basis van het beschikbare en geraadpleegde bronnenmateriaal kon binnen het bureauonderzoek de aan- of afwezigheid van een archeologische site of relevante archeologische overblijfselen binnen de contouren van het projectgebied niet met zekerheid worden aangetoond. Wel is het mogelijk om een archeologische verwachting naar voor te schuiven teneinde een antwoord te kunnen bieden op de gestelde onderzoeksvragen.

Aan de hand van de geraadpleegde cartografische bronnen kan vastgesteld worden dat het projectgebied zich lange tijd binnen een van de weinige agrarische zones in centrum Gent bevond. Het projectgebied is gelegen in een uiteinde van de stad, vlakbij de stadsomwalling, in een gebied dat gekenmerkt wordt door de aanwezigheid van windmolens. Van alle kaarten kon men in drie gevallen bebouwing waarnemen die de contouren van het projectgebied doorsnijden. Wel dient men rekening te houden met de precisie van deze kaarten en de schaal waarop de gebouwen weergegeven zijn.

De gekende archeologische waarden in de omgeving van het projectgebied blijven beperkt tot de recentere periodes.

Prehistorische vondsten zijn voor Gent zeker geen uitzondering en in de ruimere omgeving van het onderzoeksgebied werden al regelmatig steentijdartefacten aangetroffen. De belangrijkste vondsten manifesteren zich in de periferie van de stad. In de binnenstad betreft het enkel toevalsvondsten. De CAI maakt in de directe omgeving van het projectgebied geen enkele melding van steentijdartefacten. Ook de landschappelijke ligging in de nattere, lager gelegen delen van Gent is niet bepaald hoopgevend voor het vinden van een steentijdsite. Hoewel het aantreffen van prehistorische vondsten binnen het projectgebied niet a-priori kan uitgesloten worden, kan men stellen dat er een eerder laag archeologisch verwachtingspatroon is voor deze periode.

Uit de metaaltijd en Romeinse tijd zijn binnen het Gentse grondgebied relatief veel archeologische sporen aangetroffen, cfr. De Romeinse vicus Ganda of metaaltijdsporen op de Kouter. In de directe omgeving van het projectgebied zijn is slechts één CAI-melding gekend die gedateerd wordt in de Midden-Romeinse Tijd. Men kan dus stellen dat voor deze periodes de archeologische verwachting eveneens laag kan worden ingeschat, zonder ze volledig uit te sluiten.

Voor de middeleeuwen komt een ander beeld naar voor. Hoewel het aantal vroegmiddeleeuwse sporen beperkt blijft, verandert dit beeld toch vanaf de volle middeleeuwen. De CAI toont verschillende archeologische bewonings- en bewoning gerelateerde sporen in de omgeving van het projectgebied die variëren tussen de volmiddeleeuwse periode en Nieuwe Tijd. Daarentegen moet men vaststellen dat het projectgebied pas bewoning kent vanaf de 20ste eeuw en de kans op

bewoningssporen uit de middeleeuwen of Nieuwe Tijd vrij gering zijn. Het gebied is gelegen in een zone die dienst deed als akkerland of moestuinen, men kan dus stellen dat specifiek voor het projectgebied ook voor de middeleeuwen en latere periodes een lage archeologische verwachting aanwezig is.

4.2 Onderzoeksvragen

- **Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het onderzoeksgebied?**

De onderzochte historische, landschappelijke, cartografische en archeologische data tonen dat het onderzoeksgebied een laag archeologisch potentieel heeft. De meeste activiteit rondom het projectgebied speelt zich af vanaf de middeleeuwen, hoewel het projectgebied steeds als agrarisch gebied wordt afgebeeld.

- **Zijn er archeologische sites met relevante cultuurhistorische waarde gekend op of in de omgeving van het onderzoeksgebied?**

Binnen het onderzoeksgebied werd nog geen archeologisch onderzoek uitgevoerd. De gekende archeologische waarden in de omgeving beperken zich allen tot de (post)middeleeuwen. Uit vroegere periodes is slechts een Midden-Romeinse muntvondst gekend.

- **Hoe evolueerde het historisch landgebruik van het onderzoeksgebied?**

De vroegste bronnen die voor het projectgebied aanwezig zijn, tonen dat het projectgebied gelegen is binnen een agrarisch gebied met voornamelijk akkers. Dit blijft het geval tot midden de 19^e eeuw. Vanaf dan neemt de bebouwing toe rondom het projectgebied, maar niet op het projectgebied zelf. Op de meest recente kaart uit 1903-1922 is het projectgebied nog steeds braakliggend.

- **Hoe evolueerde de historische bebouwing van het onderzoeksgebied?**

De cartografische bronnen wisselen hierin. Op drie kaarten is bebouwing zichtbaar op het projectgebied. Tot eind de 17^e eeuw is geen bebouwing zichtbaar op het projectgebied, op twee kaarten uit 1678 en 1709 is er bebouwing aanwezig op het projectgebied. De kaarten die zijn uitgegeven tussen 1709 – 1778 tonen opnieuw geen bebouwing meer. Op de kaart van Roothaese & Kierdorff uit 1825 is opnieuw bebouwing te zien, nadien duurt het tot

1971 op de orthofoto vooraleer nog eens bebouwing voorkomt op het projectgebied. Wel dient men rekening te houden met de precisie van deze kaarten en de schaal waarop de gebouwen weergegeven zijn.

- **Wat is de potentiële impact van de geplande werken op het cultuurhistorisch en archeologisch erfgoed?**

De geplande werken omvatten de sloop en verwijdering van de huidige bebouwing. Eens dit gebeurd is, zal de bouw starten van twee nieuwe duplex en twee nieuwe triplex woningen. Er worden sleuven aangelegd tot op minimum 80cm diepte en een funderingsplaat die zich ca. 30cm onder het maaiveld bevindt. De geplande werken zijn van die aard dat ze eventuele archeologische sporen in het bodemarchief van het onderzoeksgebied onherroepelijk kunnen vernielen, hoewel de kans extreem groot is dat dit reeds gebeurd is bij de bouw van de bestaande woningen.

4.3 Besluit gespecialiseerd publiek

Op basis van het bestudeerde bronnen bronnenmateriaal kan niet worden aangetoond dat er zich geen archeologische resten in het projectgebied bevinden. De historische en cartografische bronnen tonen aan dat de kans op voorkomen van sites met een hoog kennisvermeerderingspotentieel binnen het projectgebied laag is. De locatie van het projectgebied en het kleine oppervlak ca. 842 m² laten niet toe de archeologische resten binnen een ruimere context te interpreteren. Het niveau waarop de archeologische resten zich bevinden, kon aan de hand van het bureauonderzoek niet achterhaald worden. Wel kan men met grote zekerheid stellen dat de bodem van het projectgebied reeds verstoord is door verschillende bouwfases in de 20ste en 21ste eeuw.

In de Code van Goede Praktijk worden verschillende achtereenvolgende onderzoeksmethodes voorgesteld teneinde de onderzoeksvragen te kunnen beantwoorden.

Volgens de CGP, “§5.3 Bepalen van de onderzoeksstrategie” dienen vier criteria in overweging genomen te worden voor het bepalen van de verdere onderzoeksstrategie: mogelijk, nuttig, schadelijk en noodzakelijk.

Om de verstoringsgraad van de bodem ter hoogte van het onderzoeksgebied na te gaan kan een **landschappelijk bodemonderzoek** uitgevoerd worden ter hoogte van de geplande werken. Dit dient te gebeuren met het oog op het vaststellen van de opbouw en ontstaansgeschiedenis van de ondergrond en het landschap.

Aan de hand van een **verkennend** en/of **waarderend archeologisch booronderzoek** kan de aanwezigheid en de staat van mogelijke aanwezige archeologische sporen worden nagegaan. Gezien de afwezigheid van steentijdartefactsites in de omgeving van het projectgebied kan men stellen dat een verkennend en/of waarderend booronderzoek niet voldoende informatie verschaft voor het beantwoorden van de onderzoeksvragen. Dergelijk onderzoek wordt hier dus niet opportuun geacht. Een **geofysisch onderzoek (GPR)** biedt mogelijkheden om een zicht te krijgen in de verticale bodemopbouw en mogelijk aanwezige massieve resten zonder een ingreep uit te voeren in de bodem. Met behulp van magnetometrie kunnen ook metalen objecten in de bodem worden opgespoord. Geofysisch onderzoek heeft echter als nadeel de hoge kostprijs, die hier niet opweegt tegenover de mogelijke kenniswinst, alsook de complexe verwerking van de gegevens en het feit dat de verkregen data tevens door bijkomend veldwerk, met bodemingrepen, dient gestaafd te worden.

Een laatste mogelijkheid om de diepte van het archeologische niveau te bepalen is door middel van **proefsleuven en/of -putten**. Hierdoor kan een inzicht verkregen worden in de aard, en staat van de eventueel aanwezige resten in het projectgebied en de verstoringsgraad van de bodem. De beperkte oppervlakte van het projectgebied laat niet toe om een proefsleuf aan te leggen, waardoor de enige overgebleven mogelijkheid proefputten is. Hoewel de mogelijkheid bestaat om proefputten aan te leggen, wordt er op het projectgebied bijna geen nieuwe verstoring aangebracht. Daarenboven bevindt het projectgebied zich lange tijd binnen een agrarische zone en komt bebouwing slechts op enkele kaarten voort. Het aanleggen van een proefput en de daaruit voortvloeiende informatie kan echter niet in een ruimere context bestudeerd worden. Hierdoor wordt de kenniswinst heel laag ingeschat, waardoor de kostprijs van deze methode niet verantwoord kan worden. Hierdoor acht ADEDE bvba het niet noodzakelijk om verder onderzoek uit te voeren.

4.4 Besluit breed publiek

Naar aanleiding van een stedenbouwkundige vergunningsaanvraag voor het project gelegen te Raas van Gaverestraat 99-101 heeft ADEDE bvba in opdracht van de bouwheer een archeologienota opgesteld. Op het terrein zal een duplex en triplex gerealiseerd worden met bijhorende verbindingsweg. De geplande ingrepen zullen bijgevolg het potentiële bodemarchief integraal verstoren.

Op basis van historische, cartografische, landschappelijke en geologische gegevens werd het projectgebied onderzocht naar potentieel aanwezig cultuurhistorisch erfgoed. Aan de hand van de geraadpleegde bronnen werd aangetoond dat het kennisvermeerderingspotentieel laag is. Na het maken van een kosten-baten analyse en teruggekoppeld aan de geplande ingrepen acht ADEDE bvba

verder (voor)onderzoek met ingreep in de bodem niet nodig, omdat de kosten niet in verhouding zouden zijn met het uit het onderzoek voortvloeiende kennisvermeerderingspotentieel.

5 Bibliografie

Geschreven bronnen:

Bogaert C., Lanclus K. & Verbeeck M. met medewerking van Linters A. 1979: *Inventaris van het cultuurbezit in België, Architectuur, Stad Gent, Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen 4NB (2 delen)*, Brussel - Gent.

L. Charles & M.C. Laleman, Het Gent Boek, Gent, 2006. *Het Panoramisch Gezicht op Gent 1534*, Gent: Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis & Oudheidkunde.

Cornilly J., 2016. *Architect en Ambetnaar. De West-Vlaamse provinciaal architecten en de 19^e eeuwse architectuurpraktijk*, Leuven: Universitaire Pers.

De Bleecker M., 2009. *Gentbrugge: 8 eeuwen geschiedenis*, Gentbrugge: Jean Collignon.

J. Decavele, 2010. *De eeuwenoude Gentse zeehavenambitie*, Gent.

Janssens D., 2016. Archeologienota Coupure Links 53 te Gent (Oost-Vlaanderen), *ADEDE Archeologisch Rapport 110*, Gent.

Declercq G., 1997. *Ganda & Blandinium. De Gentse abdijen van Sint-Pieters en Sint-Baafs*, Gent.

Declercq G. & Laleman M.C., 2010. Archeologie van de stedelijke ruimte. In: Boone M. & Deneckere G. (eds.), *Gent. Stad van alle tijden*, Gent, 18-49.

Herremans D., Laloo P., 2016. *2016L213. Archeologienota Deel 2: Verslag van Resultaten. Steinerschool Kasteellaan Gent*. Bredene: Ghent Archaeological Team bvba.

Jacobs P., De Ceukelaire M., De Breuck W., De Moor G., 1996. *Toelichtingen bij de Geologische kaart van België (Vlaams Gewest): Kaartblad 22 Gent*, Brussel.

Vermeire S., De Moor G., Adams R., 1999. *Quartaairgeologische Kaart van België, Vlaams Gewest, Verklarende tekst bij het Kaartblad (22) Gent (1/50.000)*, Brussel.

Van Wetter S., 2017, Archeologienota Brugsepoortstraat te Gent (Oost-Vlaanderen), *ADEDE Archeologisch Rapport 229*, Gent.

Internetbronnen:

https://nl.wikipedia.org/wiki/Boudewijn_II_van_Vlaanderen

<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten>

<https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/notas/archeologienotas/2504/bijlagen/12058>

<https://stad.gent/watersportbaan-ekkergerm/over-de-wijk/geschiedenis-van-watersportbaan-ekkergerm>

http://historic-cities.huji.ac.il/mapmakers/braun_hogenberg.html

http://www.ngi.be/Common/ferraris_nl.pdf

<https://cai.onroerenderfgoed.be>

6 Lijst van plannen

Plannr.	Beschrijving	Schaal	Wijze vervaardiging	Datum aanmaak
0001	Projectgebied op topografische kaart.	1/1	digitaal	13/09/2017
0002	Projectgebied op orthofoto uit 2016.	1/1	digitaal	13/09/2017
0003	Projectgebied op GRB kaart, kadastrale informatie.	1/1	digitaal	13/09/2017
0004	Gekende verstoorde zones binnen het projectgebied.	1/1	digitaal	13/09/2017
0005	Inplantingsplan bestaande situatie projectgebied.	1/1	digitaal	13/09/2017
0006	Inplantingsplan geplande situatie projectgebied	1/1	digitaal	13/09/2017
0007	Projectgebied op Digitaal hoogtemodel Vlaanderen II, Digitaal terreinmodel, raster 1m.	1/1	digitaal	13/09/2017
0008	Projectgebied op Digitaal hoogtemodel Vlaanderen II, Digitaal terreinmodel, raster 1m (Detail).	1/1	digitaal	13/09/2017
0009	Projectgebied op de tertiair geologische kaart.	1/50000	digitaal	13/09/2017
0010	Projectgebied op de quartair geologische kaart.	1/200000	digitaal	13/09/2017
0011	Projectgebied op de bodemtypekaart.	1/1	digitaal	13/09/2017
0012	Projectgebied op de potentiële bodemerosiekaart per perceel, opname 2016.	1/1	digitaal	13/09/2017
0013	Projectgebied op de erosiegevoeligheidskaart der Vlaamse gemeenten.	1/1	digitaal	13/09/2017
0014	Projectgebied op de landgebruikskaart (bodemgebruiksbestand), opname 2001.	1/1	digitaal	13/09/2017
0015	Projectgebied op het gewestplan.	1/1	digitaal	13/09/2017
0016	Projectgebied op kaart van Deventer (1559).	-	analoog	13/09/2017
0017	Projectgebied op kaart van Braun (1572).	-	analoog	13/09/2017
0018	Projectgebied op kaart van Guicciardini (1612)	-	analoog	13/09/2017
0019	Projectgebied op kaart van Hondius (1649).	-	analoog	13/09/2017
0020	Projectgebied op Plan de Gand (1678)	-	analoog	13/09/2017
0021	Projectgebied op kaart van Covens en Mortier (1708).	-	analoog	13/09/2017
0022	Projectgebied op kaart van Malfeson (1756).	-	analoog	13/09/2017

0023	Projectgebied op kaart van Ferraris 1777.	1/11520	analoog	13/09/2017
0024	Projectgebied op kaart van Roothoese & Kierdorf (1825).	-	analoog	13/09/2017
0025	Projectgebied op topografische kaart van Vandermaelen 1846.	1/20000	analoog	13/09/2017
0026	Projectgebied op kaart van Gent uit 1903-1922	-	analoog	13/09/2017
0027	Projectgebied op luchtfoto uit 1971.	1/1	digitaal	13/09/2017
0028	Projectgebied op luchtfoto uit 1979-1990.	1/1	digitaal	13/09/2017
0029	Projectgebied op luchtfoto uit 2000-2003	1/1	digitaal	13/09/2017
0030	CAI-locaties ten opzichte van het projectgebied.	1/1	digitaal	13/09/2017

7 Lijst van figuren

Figuur 1. Situering van het projectgebied op het DHMVII, digitaal terreinmodel 1m.	- 17 -
Figuur 2. Situering van het projectgebied op het DHMVII, digitaal terreinmodel 1m (detail).	- 18 -
Figuur 3. Hoogteprofielen van het projectgebied.	- 19 -
Figuur 4. Situering van het projectgebied op de tertiair geologische kaart.	- 20 -
Figuur 5. Situering van het projectgebied op de quartair geologische kaart.	- 21 -
Figuur 6. Situering van het projectgebied op de bodemtypekaart.	- 22 -
Figuur 7. Situering van het projectgebied op de potentiële bodemerosiekaart.	- 23 -
Figuur 8. Situering van het projectgebied op de erosiegevoeligheidskaart.	- 24 -
Figuur 9. Situering van het projectgebied op het bodemgebruiksbestand.	- 25 -
Figuur 10. Situering van het projectgebied op het gewestplan.	- 26 -
Figuur 11. Situering van het projectgebied op de kaart van Deventer.	- 32 -
Figuur 12. Situering van het projectgebied op de kaart van Braun. Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.	
Figuur 13. Situering van het projectgebied op de kaart van Guicciardini. Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.	
Figuur 14. Situering van het projectgebied op de kaart van Hondius & De Wit. Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.	
Figuur 15. Situering van het projectgebied op het Plan de Gand. ... Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.	
Figuur 16. Situering van het projectgebied op de kaart van Covens & Mortier. Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.	
Figuur 17. Situering van het projectgebied op de kaart van Malfeson. Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.	
Figuur 18. Situering van het projectgebied op de kaart van Ferraris. Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.	
Figuur 19. Situering van het projectgebied op de kaart van Roothaese & Kierdorff. Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.	
Figuur 20. Situering van het projectgebied op de kaart van Vandermaelen. Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.	
Figuur 21. Situering van het projectgebied op de kaart van Gent. .. Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.	
Figuur 22. Situering van het projectgebied op luchtfoto uit 1971. .. Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.	
Figuur 23. Situering van het projectgebied op luchtfoto uit 1979-1990. Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.	
Figuur 24. Situering van het projectgebied op luchtofot uit 2000-2003. Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.	

Figuur 25. Situering van het projectgebied op de kaart van Deventer. **Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.**